

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Socio-ekonomické aspekty britského kolonialismu
v Keni
Vít Fiala

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Socio-ekonomické aspekty britského kolonialismu

v Keni

Vít Fiala

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Záhořík PhD.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

1.	Úvod.....	6
2.	Keňa – obecné informace	9
2.1	Geopolitický a geografický obraz Keni	9
2.2	Kultura a společnost v Keni	10
2.2.1	Bantuská jazyková skupina.....	11
2.2.2	Nilotská jazyková skupina	13
2.2.3	Kušitská jazyková skupina.....	14
2.2.4	Ostatní	14
2.3	Náboženství.....	16
2.3.1	Křesťanství.....	16
2.3.2	Islám.....	17
2.3.3	Tradiční náboženství.....	17
3.	Britský kolonialismus – obecné přiblížení.....	19
4.	Keňa před britskou nadvládou	20
4.1	Dávná historie	20
4.2	První arabská nadvláda	20
4.3	Portugalská kolonizace.....	20
4.4	Druhá arabská nadvláda	21
5.	Počátky britské vlády.....	22
5.1	Příchod, ustanovení protektorátu	22
5.2	Podvolení Arabů – Mazrujská válka	22
5.3	Ugandská železnice	23
6.	Otázka financování (obchod, vznik zemědělské produkce, ekonomické faktory) .	25
6.1	Problém ekonomické soběstačnosti státu – zem. produkce, pracovní síly	25
6.1.1	Typ zemědělské produkce	26
6.1.2	Zábory půdy	27
6.1.3	Otázka plodin.....	28

6.1.4	Africká pracovní síla, nucená práce a související ekonomický nátlak	29
6.2	Státní hospodářství do 2. světové války, meziválečná léta	31
7.	Důsledky utlačování, odpor v Keni, vliv 2. světové války	33
7.1	Africký odpor do 2. světové války	33
7.2	Druhá světová válka a její důsledky.....	35
7.2.1	Změny ve společnosti	35
7.2.2	Proměna hospodářství během války	36
8.	Poválečná léta, krizový stav - Mau Mau a dekolonizace.....	38
8.1	Události vedoucí k Mau Mau.....	38
8.2	Povstání Mau Mau	39
8.3	Cesta k samostatnosti, dekolonizace	40
9.	Závěr	42
10.	Seznam použité literatury	44
10.1	Prameny	44
10.2	Sekundární literatura	44
10.3	Ostatní.....	45

1. Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou socio-ekonomické aspekty britského kolonialismu v Keni, přičemž hlavními cíli je především přiblížení fungování britského koloniálního systému na příkladu bývalé britské kolonie – Keni. Práce se bude především zaměřovat na vnitřní záležitosti kolonie, zvláštní pozornost bude věnována obzvláště vztahu mezi londýnskou koloniální vládou, osadníky a domorodými obyvateli. Blíže také práce bude pronikat do vztahu mezi domorodými obyvateli, specifickou situací mezi nimi a taktéž do jejich diskriminace ze strany evropských kolonizátorů, přičemž nebude opominut vliv britského kolonialismu na velmi rozmanitou keňskou společnost. Velká pozornost bude věnována odporu domorodých afrických obyvatel Keni proti kolonizátorům, a to od jeho počátků v rámci malých povstání např. Masajů, přes formování prvního organizovaného odporu skrze politicko-kmenové organizace ve 20. letech až po nechvalně známé povstání Mau Mau. Na samotné povstání bude zaměřena taktéž větší pozornost a to především na jeho vliv na dekolonizaci a cestu k osamostatnění Keni. Probádán bude aspekt britského kolonizátorství jakožto nositele civilizace, kultury a křesťanství a snahy britských kolonialistů o rozvoj obsazeného území, v tomto případě Keni. Zároveň nebude pominut pohled na Keňu jakožto na samostatný státní útvar v regionu východní Afriky a její postavení jako jedné z velmi důležitých britských kolonií. Veskrze celou prací bude probádáván rovněž ekonomický pohled na koloniální nadvládu, správu kolonie a vlivy jak osadníků, tak domorodých obyvatel na proměny hospodářství.

Vybral jsem si toto téma v první řadě, protože jeho hlavní zájem leží v regionu Afriky, především britských kolonií v rámci afrického kontinentu a taktéž vztahu mezi kolonizátory a kolonizovanými. Dalším faktorem byla také absence české literatury a obecně nedostatek materiálů zaměřujících se na historii Keni v českém prostředí.

V první kapitole se tato studie zaměřuje na obecný obraz Keni a pokouší se zmiňovanou východoafrickou zemi co nejvíce specifikovat, přičemž tato specifikace probíhá z několika pohledů. První část se zabývá především geografickému a geopolitickému obrazu Keni, přičemž následně je přiblížena keňská společnost a kultura. V rámci společnosti se kapitola zaměřuje především na nejdůležitější etnika či skupiny obyvatel, z hlediska kulturního by mělo je přiblíženo především náboženství obzvláště jeho role v rámci Keni a keňské společnosti. Ve druhé kapitole je obecně

specifikován britský kolonialismus, obzvláště co se týče nepřímé vlády a zběžné porovnání vlády přímé a nepřímé. Třetí kapitola je sondou do dob před koloniální nadvládou Britů, zaměřujíc se na období vlády arabských sultánů a rovněž periodu nadvlády portugalských kolonizátorů. Následující kapitola má za cíl přiblížit počátky britské nadvlády na keňském území, spojené především s ustanovením protektorátu, střety s Araby a stavbou pro Keňu tak důležitou ugandskou železnicí, vedoucí od pobřeží Indického oceánu až k břehům Viktoriina jezera. Kapitola číslo 5 se zabývá především ekonomickými aspekty koloniální éry v Keni, a to od počátku kolonizace do vypuknutí druhé světové války. Velký důraz je kladen především na rozdílné a proměňující se role osadníků a domorodých obyvatel v keňské ekonomice a také na otázky zabírání půdy a nucené práce. V šesté kapitole se zaměřuji na důsledky utlačování domorodých obyvatel, vedoucí k prvním protestům a formování prvotních afrických politických organizací a objevení prvních výrazných osobností v rámci keňského proti-koloniálního odporu do konce druhé světové války. Rovněž zde jsou zmíněny důsledky druhé světové války na africkou společnost i ekonomiku. Poslední kapitola pojednává v první řadě o povstání Mau Mau, jeho příčinách a důsledcích, přičemž následně je prostudována dekolonizace Keni a možnost Mau Mau jako jeden z hlavních důsledků osamostatnění Keni a konce kolonizace v tomto východoafrickém státě.

Čerpáno bude především z anglické literatury zaměřující se na historii Keni, obzvláště na období koloniální nadvlády. Mezi stěžejní monografie by měly patřit níže zmíněná díla, *From colonization to Independence* od R. Mugo Gatheru, které je velmi přínosné, protože opravdu podrobně rozebírá důsledky vzniku odporu proti kolonialismu a jeho politické hledisko, přičemž rovněž velmi kvalitně přibližuje socio-kulturní situaci v Keni. Další důležitou monografií je *History of East Africa* od V. Harlowa a E. M. Chilvera, nicméně u této knihy je velmi značný její vznik v 60. letech, kdy jsou některé zde prezentované názory značně „prokoloniální“, přičemž je evidentní taktéž metodologická zaostalost, vycházející z koloniálních stereotypů 60. let. Velmi kvalitním dílem je od B. Bermana *Control and crisis in colonial Kenya*, která skvěle rozebírá ekonomickou stránku britské koloniální nadvlády, přičemž neopomíná také velmi podrobně rozebírat vztahy mezi domorodými obyvateli, místní správou, osadníky, jež byly právě výše zmiňovanými ekonomickými aspekty ovlivňovány. Za zmínku také stojí bezpochyby kniha *Culture and Customs of Kenya* od N. Sobanii,

jež je výbornou sondou do keňské společnosti a kultury, nicméně z hlediska historické je značně povrchní. V této práci jsem také samozřejmě pracoval s několika prameny, ačkoliv práce na nich nemůže být z evidentních důvodů vzdálenosti a nedostupnosti založena.

Očekávám, že práce by měla v první řadě poskytnout sondu do Keni a její společnosti z více pohledů, především mezi lety 1888-1962, tedy během období britské koloniální nadvlády v této východoafrické zemi. Důraz je kladen na vztahy mezi velmi různorodým obyvatelstvem v Keni a také na odpor domorodých obyvatel proti kolonizátorům, přičemž není opomenuto ekonomické hledisko koloniální nadvlády.

2. Keňa – obecné informace

2.1 Geopolitický a geografický obraz Keni

Keňa leží na východním cípu afrického kontinentu, jihozápadně pod tzv. africkým rohem, na kterém se nachází Somálsko sdílející s Keňou hranici na východu. Jihovýchodní hranice je tvořena pobřežím Indického oceánu, kde se nachází historicky důležité a v současnosti druhé největší město Keni, Mombasa. Sousedícím státem směrem na jih je Tanzanie, přičemž na severozápadě hranice přechází do Ugandy. Severní hranice je z menší části sdílena se Súdánem, nicméně většina z ní označuje území severně položené Etiopie, jejíž hranice s Keňou je v rámci sousedících zemí nejdelší (861 km). Keňa se rozkládá na 582, 650 km², což je pro porovnání o něco více nežli Francie. Ačkoliv se toto číslo může zdát obrovským, tak je nutno si uvědomit, že pouze zhruba 80, 000 km² z této plochy je použitelné pro zemědělství, popřípadě pro farmaření.¹

Prakticky středem této východoafrické země prochází rovník, přesto například v hlavním městě, Nairobi, nejsou extrémní teploty, protože se nachází v relativně vysokých nadmořských výškách (cca 1600 m. n. m), kde je vzduch ochlazován horským prostředím. Jednou z hlavních charakteristik Keni z geografického hlediska je Velká příkopová propadlina, táhnoucí se ze severu skrze západní a střední část země, podél této trhliny je krajina poseta vyhaslými, neaktivními sopkami a tektonickými jezery. Propadlina přetíná další z hlavních symbolů této země – Keňskou Vysočinu a rozděluje ji na východní a západní část. Součástí Vysočiny je i nejvyšší hora Keni, Mount Kenya, tyčící se do výšky až 5, 199 metrů, zároveň se na západě Keňské Vysočiny nachází i druhá nejvyšší hora Keni, Mt. Elgon (4, 321 m). Důležité je zmínit, že velká část Vysočiny je až obdivuhodně úrodná, což z ní dělá jednu z primárně obývaných částí Keni. Poblíž Velké příkopové propadliny se nachází také nejedno jezero, nejdůležitější je pravděpodobně jezero Turkana, díky britské nadvládě také dříve nazývané Rudolf, které leží na severu země a táhne se až ke Keňským hranicím se Súdánem a Etiopií.

¹ SOBANIA, N. Culture and customs of Kenya. Westport, CT: Greenwood Press, 2003, xx, 233 p. ISBN 03-133-1486-1. Str. 3.

Z menší části je součástí Keni také Viktoriino jezero, největší tropické jezero na světě, jehož vody jsou také součástí Ugandy a Tanzanie.

Z geografického (topografického) hlediska je Keňa zemí velmi různorodou, na východě se rozkládají nížinné přímořské pláně u Indického oceánu, přičemž ve středu země se již nachází vysokohorské vrcholy. Nejúrodnější půda a pro život nejideálnější podmínky se nachází na jihozápadě země, v Keňské vysočině, které by se dala obecně označit dokonce i za jednu z nejúrodnějších oblastí celé Afriky. V nadmořských výškách nad 1300 metrů se v Keňské vysočině vyskytují tropické dešťové pralesy, a to především v regionu kolem Mt. Kenya. Největší část země je tvořena rozsáhlými polo-suchými oblastmi a savanami východně a severovýchodně od Vysočiny, jejichž součástí je i část území u pobřeží.

Klimatické podmínky v Keni jsou, stejně jako její geografická poloha, velmi proměnlivé. Přes tropické podnebí vládnoucí na pobřeží se klima mění a čím hlouběji do vnitrozemí, tím více se stává podnebí suchým, aridním². To samozřejmě neplatí pro Vysočinu, kde vládne mírné podnebí vhodné pro zemědělské účely.

2.2 Kultura a společnost v Keni

Společnost Keni je velmi různorodá a skládá se z mnoha etnik usídlivších se na zdejší území v posledních 2000 letech, přičemž keňskou populaci tvoří z drtivé většiny Afričané, přestože se zde samozřejmě nachází malé, ale poměrně významné, komunity Asiatů (přibližně 80 000), Arabů a Evropanů (obě 30 000)³. Primárním rozlišovacím znakem mezi jednotlivými etnickými skupinami Afričanů v Keni je příslušnost k jazykovým skupinám. Většina současné populace Keni (až 90%) jsou součástí jazykové skupiny bantuských⁴, nebo nilotských jazyků. Již méně početnými, ale zato mnohem pobývajícím na území Keni mnohem delší období, jsou kmeny hovořící kušitskými jazyky. Další skupina je tvořena takzvanými Svahilci, kteří obývají především území na pobřeží Indického oceánu a jejichž jazyk svahilština vznikl jako produkt frekventovaných obchodních styků na pobřeží mezi Araby, Afričany a později i Evropany. Svahilština je také v rámci Keni společně s angličtinou jeden ze dvou

² Suché klima s nedostatečnými sezónními dešťovými srážkami.

³ FITZPATRICK Mary, Tom Parkinson. East Africa. 7th ed. Footscray (Victoria): Lonely Planet, 2006. Str. 272. ISBN 978-174-1042-863.

⁴ Bantuská jazyková skupina je zároveň také jednoznačně největší jazykovou skupinou v celé Africe.

oficiálních jazyků. Níže přiblížím několik nejdůležitějších kmenů z těchto jazykových skupin.⁵

2.2.1 Bantuská jazyková skupina

Příslušníci Bantuů se v historii přesouvali od deštných pralesů na západě skrze střed Afriky a někteří jejich členové dorazili na počátku prvního tisíciletí až do prostor východní Afriky, kde promíchali a částečně absorbovali členy khoisanské a východní kušitské⁶ jazykové rodiny, kteří patřili mezi nejranější obyvatele tohoto území. Společně s příchodem Bantuů přišel na zdejší území pokrok, a to především ve formě schopnosti zpracování železa a nástrojů na obdělávání půdy. Nejdůležitějšími kmeny v rámci této skupiny jsou bezpochyby Kikujové a Luhyové, detaily o samotných kmenech se nacházejí níže. Do této skupiny také spadá velmi specifická etnická skupina – svahilci.⁷

2.2.1.1 Kikujové

Patří do skupiny Bantuů a jsou nejpočetnějším kmenovým svazem v Keni (zhruba 20%), přičemž mimo jiné díky své početnosti se dají považovat za nejvlivnější kmen. Hlavní prostor jejich působení je centrální Keňa, především v okolí hlavního města Nairobi, Kirinjagy a Mt. Kenya. Do Keni se kmen Kikujů dostal v 16. století z východu a severovýchodu. Po příchodu Masajů na území Keni se tyto dva kmeny celkem značně provázaly a měli mezi sebou dobré vztahy, které byly upevňovány obchodem, přesto se nevyhnuly potyčkám, ale to bylo v prostředí tehdejší Keni prakticky nemožné. V historii Keni hrají jednou z nejdůležitějších rolí, přinejmenším proto, že několik předních postav Keňského boje za nezávislost pocházelo právě z řad Kikujů.⁸ Ať už je to jeden z prvních bojovníků za svobodu a zakladatel East African Organization⁹ (Východoafrická společnost) Harry Thuku, či další z velkých postav (možná největší) Keňské historie Jomo Kenyatta.

⁵ FITZPATRICK Mary, Tom Parkinson. East Africa. 7th ed. Footscray (Victoria): Lonely Planet, 2006. Str. 271-274. ISBN 978-174-1042-863.

⁶ V současné době by se dali považovat za poslední zbylé přímé příbuzné těchto etnických skupin kmeny Elmolo, Boni, popřípadě Okiek.

⁷ SOBANIA, N. Culture and customs of Kenya. Westport, CT: Greenwood Press, 2003, xx, 233 p. ISBN 03-133-1486-1. Str. 12.

⁸ SHOUP, John A. Ethnic groups of Africa and the Middle East: an encyclopedia. 7th ed. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2011, xxv, 377 p. Ethnic groups of the world. ISBN 15-988-4363-X. Str. 150-153.

⁹ Dále jen EAO.

2.2.1.2 Luhjové

Taktéž členové bantusky hovořících, součástí jejichž kmenového svazu je několik dalších různých kmenových skupin jsou třetím nejpočetnějším kmenovým svazem po níže zmiňovaných Luo. Jejich původ se vzhledem k rozmanitosti kmenových skupin velmi liší, nicméně velká část pochází pravděpodobně především ze západní části Keni, okolí Kakamegy a Mt. Elgonu, ovšem podle jejich legend mají prapředky v až Egyptě. Na území, která obývají v současné době, přišli v 15. století, přičemž tato území jsou zpravidla buď aridními, suchými, kde Luhjové uplatňují své pastevecké schopnosti, nebo území s většími srážkami na kterém je nejčastěji pěstováno proso, kukuřice, či cukrová třtina.¹⁰

2.2.1.3 Svahilci

Tato velmi specifická jazyková skupina obývá především pobřežní oblasti a je unikátní tím, že tyto národy nemají společné předky, avšak jsou si příbuzní svou jazykovou příslušností k jazyku kiswahili¹¹ (svahilština), který je produktem interakce mezi Araby, Afričany obývajícími pobřeží, Peršany a Portugalci z raného období kolonizace východoafrického pobřeží. Samotný jazyk je bantuský, ale jeho součástí jsou slova z arabštiny a dalších jazyků z okolí Indického oceánu. Jazyk se pak dále rozšiřoval do vnitrozemí s rozvojem obchodních stezek směřujících do středu Afriky. Nutno dodat, že velký vliv na vznik a rozvoj tohoto unikátu měli sňatky mezi perskými, popř. arabskými námořníky a africkými otrokyněmi, které probíhali povětšinou během čekání arabských námořníků na příhodný vítr, který by je vedl zpět z pobřeží východní Afriky na sever do Arábie.¹² Prakticky všichni Svahilci se hlásí k islámu, ale v jejich podání je značně volnější, nežli je praktikován obyvateli Blízkého východu. Mezi národy, které jsou považovány za svahilské, patří například Fundiové, Badžunové či Sijuové. Během předchozích století byli některé z národů, popřípadě jejich sídelní místa zabrána a ovládána zanzibarským sultánem a následně se společně s ním stávají svahilské národy hlavními aktéry obchodu s otroky.¹³

¹⁰ SHOUP, John A. *Ethnic groups of Africa and the Middle East: an encyclopedia*. 7th ed. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2011, xxv, 377 p. *Ethnic groups of the world*. ISBN 15-988-4363-X. Str. 171-172.

¹¹ Název „Swahili“ je odvozený od arabského „sawahil“, což znamená pobřeží, popřípadě břehy.

¹² SAYER, Geoff. *Kenya: Promised Land?*. Oxfam GB, 2005. Str. 11-12.

¹³ SHOUP, John A. *Ethnic groups of Africa and the Middle East: an encyclopedia*. 7th ed. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2011, xxv, 377 p. *Ethnic groups of the world*. ISBN 15-988-4363-X. Str. 277-281.

2.2.2 Nilotská jazyková skupina

Členové nilotské jazykové skupiny se přesunuli na území současné Keni o něco později, a to zhruba v rozmezí 17-18. století, přičemž většina z nich pochází, jak již napovídá název, z okolí řeky Nilu, a to především ze současného severního Súdánu. Původně bylo zdrojem jejich obživy pouze pastevectví, nicméně choroby a změna životního prostředí je donutila zkombinovat pastevectví se zemědělstvím. Do této skupiny patří například velmi početná etnika Luoů, Kalenjinů, či ne tolik početných, ale z hlediska historického vývoje velmi důležitých Masajů.¹⁴

2.2.2.1 Luové

Luové jsou nejpočetnějšími reprezentanty nilotské jazykové skupiny v Keni a zároveň jsou celkově druhým nejrozšířenějším kmenovým svazem. Jejich největší část žije především na jihozápadě země, obývají vysočinu mezi Mt. Kenya a Viktoriiným jezerem. Původně byl jejich životní styl čistě pasteveckým, nicméně časem se stejně jako většina kmenů nilotské jazykové skupiny museli přizpůsobit novým podmínkám a začali provozovat společně s pastevectvím i zemědělství. Jejich největší rozkvět je zaznamenán v 19. století, kdy systém územních jednotek pod vedením náčelníků slavil úspěch a Luové se skrze úspěšné praktikování širokého spektra ekonomických, společenských, ale i válečných vazeb se soudícími etniky dostali do dominantních pozic v rámci jejich regionu. Tato praxe mohla vést i k mírovému absorbování okolních etnik v důsledku nemocí či nákaz. Nicméně pro Luo a i výše zmíněné Luhje bylo mnohem typičtější začleňování, absorbování okolních etnik a kultur skrze války, které vedly k záborům území a přebírání tak důležitých stád dobytka.¹⁵

2.2.2.2 Masajové

Ačkoliv tvoří Masajové jen malý zlomek současné keňské společnosti (okolo 2% populace), jsou pro většinu lidí pravděpodobně nejznámějším etnikem v rámci východní Afriky. V současnosti se kmeny Masajů pohybují prakticky jen na jihu země, částečně až přes hranice s Tanzánií.¹⁶ Nicméně v historii byli jejich etnika značně rozšířenější a vlivnější. Během 19. století v podstatě kontrolovali území mezi od Viktoriina jezera přes Keňskou vysočinu až k pobřežním oblastem, byli pány otevřených náhorních

¹⁴ FITZPATRICK Mary, Tom Parkinson. East Africa. 7th ed. Footscray (Victoria): Lonely Planet, 2006. Str. 28-29. ISBN 978-174-1042-863.

¹⁵ SOBANIA, N. Culture and customs of Kenya. Westport, CT: Greenwood Press, 2003, xx, 233 p. ISBN 03-133-1486-1. Str. 13, 17.

¹⁶ SAYER, Geoff. Kenya: Promised Land?. Oxfam GB, 2005. Str. 14.

plošin a plání v této oblasti. Neoddiskutovatelně k nim patřila pověst zuřivých a těžko porazitelných válečníků, kteří často podnikali loupežná přepadení kvůli dobytku. Nicméně tato éra Masajské historie byla utnuta ke konci 19. století pro Masaje velmi nepříznivými událostmi. Nejdříve mezi kmeny Masajů vypukla občanská válka, která oslabila jejich pozici nejen vůči sousedním kmenům, ale i vůči blízcím se Britům.¹⁷ A když se Masajové po krvavých bratrovražedných válkách chtěli zotavit, zasáhli smrtící nákazy nejen jejich dobytek, ale i je samotné. Hned po nákaze dobytčího moru byla jejich stáda zasažena plicní nákazou skotu a poté zasáhla samotné kmeny vypuknuvší epidemie neštovic, které kosila samotné Masaje¹⁸. I přes tyto velmi nepříznivé okolnosti byli Masajové ke konci století velmi respektovanými obyvateli a samotným Britům velmi pomohlo oslabení masajských kmenů při stavbě tzv. ugandské železnice.¹⁹

2.2.3 Kušitská jazyková skupina

Třetí a nejstarší jazykovou skupinou jsou Kušité, popřípadě východní Kušité. Příslušníci této skupiny sice tvoří opravdu minoritní část (zhruba 3%) současné populace Keni, ale jsou nejstaršími obyvateli tohoto území. Jejich kořeny sahají především na území současného Somálska a Etiopie.²⁰ Zajímavým fakt je, že přestože jsou členové této skupiny opravdu jen malým segmentem, tak obývají jednu třetinu celého území. Mezi etnické skupiny do této skupiny příslušící jsou například Somálci, Rendillové, popřípadě Booranové.²¹

2.2.4 Ostatní

Mezi ostatní řadíme arabské, evropské, popřípadě asijské obyvatele Keni. Jak jest zmíněno již výše, všechny tyto komunity představují zlomek keňské společnosti.

2.2.4.1 Evropané

Prvními Evropany na území východní Afriky byli samozřejmě součástí portugalských objevných plaveb vedených da Gamou majících počátky na konci 15. století. Nicméně komunita Portugalců se vlivem okolností na zdejším území

¹⁷ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 1-5.

¹⁸ OVERTON, John. The Origins of the Kikuyu Land Problem: Land Alienation and Land Use in Kiambu, Kenya: 1895-1920. African Studies Association. 1988, No. 2, s. 109-126. Str. 110.

¹⁹ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 1-5.

²⁰ SAYER, Geoff. Kenya: Promised Land?. Oxfam GB, 2005. Str. 12.

²¹ Tamtéž. Str. 14.

nedokázala udržet, posledním městem v jejich držení byla Mombasa, ale i ta musela být v roce 1632 opuštěna. Proto je většina Evropanů žijících na území současné Keni potomky britských kolonizátorů, kteří ačkoliv nepočtení, si dosud udržují velmi vlivné pozice a to především zaměříme-li se na politiku, či na místní obchodní zájmy.²²

2.2.4.2 Asiaté

Podobně jako u Evropanů, jsou první sice první kontakty mezi východní Afrikou a asijskou komunitou (která by se v podstatě dala také nazývat komunitou indickou) velmi staré a sahají zpět do dob obchod s kořením, ale současní příslušníci této komunity pocházejí především z přistěhovalých dělníků, kteří byli do Keni zavedeni Brity za účelem stavby tzv. ugandské železnice. Během období realizace tohoto projektu bylo mezi lety 1896-1901 „naverbováno“ přibližně 32, 000 indických kuliů²³, z nichž se přibližně pětina následně usídlila na území Keni natrvalo. Další z části asijských přistěhovalců jsou ti, kteří se dostali do Keni po druhé světové válce. Komunita Indů je velmi známá svou podnikavostí a zarputilostí, kterou dokáže přes svůj nevelký počet značně podporovat keňskou ekonomiku.²⁴

2.2.4.3 Arabové

Většina Arabů se nachází u pobřežních měst, například Mombasa, a podobně jako Asiaté jsou zkušenými a schopnými obchodníky, přičemž většina z nich přirozeně vyznává *islám*. Vliv, kterým opanují, a historicky opanovali, je vzhledem k jejich počtu značně disproportionální. Historicky jejich hlavním sídlem a centrem vlivu byl Zanzibar, ze kterého řídili především obrovsky výdělečný obchod s otroky a kořením. Ještě dlouho po přiražení Britů na pobřeží východní Afriky, byl v rámci pobřežního územního pásu a Zanzibaru uznávaným vládcem zanzibarský sultán. Poté, co byla Keňa ustanovena královskou kolonií, dostali Arabové možnost přesunu z přímořských oblastí směrem do vnitrozemí, čehož také využívali, a ačkoliv nikdy nedokázali dosáhnout v rámci obchodu takových úspěchů, kterým se těšila indická menšina, tak je jejich vliv v té oblasti neoddiskutovatelný a to především z kulturního a náboženského hlediska.

²² SHOUP, John A. *Ethnic groups of Africa and the Middle East: an encyclopedia*. 7th ed. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2011, xxv, 377 p. *Ethnic groups of the world*. ISBN 15-988-4363-X. Str. 50, 249-250.

²³ Obecně se takto nazývají otroci či nádeníci, kteří byli importováni do kolonií, popřípadě do západních států (viz. USA), z rozličných částí Asie (nejčastěji Indie, Indonésie) primárně v 18. a 19. století.

²⁴ GATHERU, R. *Kenya: from colonization to independence, 1888-1970*. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 12-13. ISBN 07-864-2199-1.

Islám, který do těchto míst příslušníci arabské kultury importovali, se šíří i nadále a zdá se být pro africké obyvatele přirozenějším vyznáním nežli *křesťanství*.²⁵

2.3 Náboženství

Stejně jako je různorodá keňská společnost, tak také náboženství je v této východoafrické zemi velmi rozmanité.

2.3.1 Křesťanství

Jednoznačně nejrozšířenější je v rámci Keni křesťanství, což je výsledkem intenzivní misionářské činnosti, která zde má kořeny již od prvních kontaktů s portugalskými námořníky kolem roku 1500. Nicméně tato misionářská činnost neměla dostatečně silný základ a z několika závažných důvodů vymizela koncem 18. století. Mezi tyto důvody patří například propojení Portugalců s obchodem s otroky, rozpory mezi opatřeními zaváděnými misionáři a portugalskou korunou, nedostatečná efektivita a velké ztráty v důsledku nemocí popřípadě nepříznivého klimatu, či problémy uvnitř Evropy, jako například propuknutí revolučních hnutí ve Francii, vyhnání jezuitů z Portugalska a Napoleonovy spory s papežem. A tak se zde křesťanství uchycuje až v druhé vlně, která přichází z větší části až v druhé části 19. století. V jejím rámci se na území Keni dostává například německý misionář vyslaný Společností Misionářských Církví (Church Missionary Society) Dr. L. Krapf²⁶, který přeložil do amharštiny²⁷ a svahilštiny Nový zákon. Dalšími dorazivšími jsou například mise anglické - Spojených Metodistů (United Methodist Mission), či mise vyslaná Skotskou církví (Dr. David Clement, Ruffelle Scott) a další. Po celou dobu misijních výprav zde samozřejmě existoval rozpor mezi katolíky a protestanty, nicméně tyto spory by se dali nazvat spíše jen žabomyším nic neřešícími válkami. V rámci křesťanství se kromě různých protestanských církví také začali rozšiřovat africké nezávislé církve, které většinou vznikali jakožto protest proti nadvládě Evropanů, zákazu polygamie, či zákazům spontánního vyjádření během bohoslužeb (bubnování, tanec, tleskání).²⁸

²⁵ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 14-15. ISBN 07-864-2199-1.

²⁶ O jeho misionářské činnosti například viz. E. S., Church Missionary Society, Church Missionary House. The Missionary Career of Dr. Krapf, Missionary of the Church Missionary. Church Missionary House, 1882.

²⁷ KRAPF, Johann Ludwig, Abu-Rumi, Johann Martin Flad, British and Foreign Bible Society, Orgawi. The New Testament of Our Lord and Saviour Jesus Christ, in Amharic. British and Foreign Bible Society, 1886.

²⁸ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 63-73. ISBN 07-864-2199-1.

2.3.2 Islám

Základy rozšíření islámu na území Keni leží ve svahilských městech na pobřeží Indického oceánu, která se stále intenzivnějším obchodem s Asií islamizovala. Následně také začínala vznikat nová města založená samotnými arabskými muslimy, ve kterých byl islám tradičním vyznáním. Rozšíření islámu bylo tedy přirozeným efektem expanze a imigrace muslimů z oblastí Indického oceánu na východoafrické pobřeží. Vlivným faktorem v jeho dalším rozšiřování bylo také propojování kultur skrze sňatky muslimů s místními obyvateli. Nicméně konverze a smíšené manželství zůstávali jen v rámci pobřežních komunit, což mělo pro arabské přistěhovalce čistě pragmatický účel, protože v rámci islámu panuje zákaz zotročování ostatních muslimů, tak nerozšiřování islámské víry hlouběji do vnitrozemí (které bylo pro obchodníky největším zdrojem otroků) bylo v jejich zájmu. Další šíření islámu směrem do vnitrozemí je novějším fenoménem, který má počátky v druhé polovině 19. století, kdy byli svahilští muslimové najímáni Brity jakožto nosiči, průvodci atp. Touto britskou expanzí směrem do vnitrozemí se tudíž také rozšiřoval islám. Muslimové, kteří žijí ve vnitrozemí, jsou zpravidla oproti ortodoxním svahilským vyznavačům Koránu mnohem liberálnějšími.

Většina keňských muslimů jsou příslušníky sunnitské větve islámu, obzvláště pak na pobřeží. Jen malý zlomek keňských muslimů se hlásí k šiitské větvi islámu a ve většině případů patří k asijské komunitě pocházející z indického subkontinentu.²⁹

2.3.3 Tradiční náboženství

Keňské tradiční náboženství mají oproti importovaným náboženstvím jako islám či křesťanství mnoho rozdílů, ale v některých aspektech mohou být, oproti očekávání, velmi podobnými. Velmi častým omylem spojeným s tradičními vyznáními je například představa o polyteismu. Přitom v mnoha tradičních náboženstvích se objevuje jen jeden bůh a monoteismus je zde naprosto běžným úkazem³⁰. Pravidelným úkazem v tradičních náboženstvích je přítomnost šamanů, léčitelů, věštců atp. Časté je také odvolávání se na duchy předků, popřípadě léčení různých prokletí.

Pro přiblížení tradičních náboženství se zaměřím na kikujské tradiční náboženství, v rámci něhož členové etnika přijímají přísahy, což také ukazuje naprosto rozdílný

²⁹ SOBANIA, N. Culture and customs of Kenya. Westport, CT: Greenwood Press, 2003, xx, 233 p. ISBN 03-133-1486-1. Str. 41-46.

³⁰ Například kmeny žijící v okolí Mt. Kenya vyznávají jen jednoho boha, tzv. *Enkai/Ngai*, který ale není na rozdíl od boha vyskytující se v rámci křesťanství a islámu všudypřítomný a k jeho vyvolání se používají rituály, kterými na sebe kmeny snaží upozornit a získat boží pozornost a ochranu.

pohled těchto lidí na náboženství, kdy jsou tyto přísahy přemostěním mezi udržováním pořádku ve společnosti a náboženským vyznáním. Nepříjemnosti ve formě nákaz, nemocí, sucha nebo podobných neštěstí je u Kikujů chápáno jako výsledek nedodržování morálních či mravních pravidel, popřípadě jako důsledek rozrušení rovnováhy mezi přírodním a nadpřirozeným. A například proti narušování těchto pořádku mají tyto *přísahy*, které se dají chápat jako jakési slavnostní sliby nadpřirozeným silám, fungovat. Dalším z jejich typického využití bylo například vyhnání zlých duchů, rozpoznávání lidí zneužívajících čarodějnictví proti ostatním členům kmene, popřípadě na ochranu osobního majetku. Samotní lidé měli z důsledků porušení těchto *přísah* velký strach, tudíž byli velmi efektivním prostředkem vedoucím lidem k zodpovědnosti a dodržování pravidel společnosti. Důvodem, proč jsou zde zmíněni zrovna specifika Kikujské společnosti, je pozdější využití (či zneužití) *přísah* při povstání Mau Mau.

Nicméně abychom tato vyznání plně pochopili, museli bychom nejdříve přijmout naprosto rozdílný pohled na svět, který tito lidé sdílejí a porozumět všem aspektům, kterými se vyznačuje.³¹

³¹ SOBANIA, N. Culture and customs of Kenya. Westport, CT: Greenwood Press, 2003, xx, 233 p. ISBN 03-133-1486-1. Str. 33-41.

3. Britský kolonialismus – obecné přiblížení

Britský kolonialismus stavěl jak známo především na nepřímé vládě. Nepřímá vláda by se dala definovat jakožto vláda skrze místní náčelníky (dosazené britskou správou, či náčelníky, kteří měli na svém území přirozenou autoritu) spolupracující s místní britskou správou, která jim poskytovala ochranu, prestiž, větší vliv popřípadě ekonomické a majetkové výhody³². V rámci britského kolonialismu měla britská vláda na územích, které se většinou nazývala *protektoráty*, ovládat především ekonomické sférou dominovanou výběrem daní a následně si také udržovat suverenitu díky vojenské nadvládě. Za kompletní ideologii nepřímé vlády a obecně britského kolonialismu se považuje dílo F. Lugarda - *The Dual Mandate in British Tropical Africa*.³³ Pro přiblížení, jak měl britský kolonialismus vypadat a jaké byly přibližně jeho cíle, se přímo nabízí citace právě jeho výše zmiňovaného „duchovního otce“ F. Lugarda:

„It was the task of civilisation to put an end to slavery, to establish Courts of Law, to inculcate in the natives a sense of individual responsibility, of liberty, and of justice, and to teach their rulers how to apply these principles ; above all, to see to it that the system of education should be such as to produce happiness and progress.“³⁴ „³⁵

Oproti přímé vládě, která byla praktikována především Francií, byly největší výhodou vlády nepřímé nižší výdaje, kvůli menšímu počtu správců, jež měli dohlížet na místní území. Nicméně jednou z mnoha nevýhod byla zase častá nepopularita a nedostatek autority uměle dosazovaných náčelníků, například i v přímo v Keni³⁶.

³² WAMAGATTA, Evanson N. African Collaborators and Their Quest for Power in Colonial Kenya: Senior Chief Waruhiu wa Kung'u's Rise from Obscurity to Prominence: 1890-1922. *The International Journal of African Historical Studies*. 2008, No. 2, s. 295-314. Str. 295.

³³ LUGARD, F. D. *The Dual Mandate in British Tropical Africa*. Edinburgh and London: W. Blackwood and Sons, 1922.

³⁴ Tamtéž. Str. 5.

³⁵ Bylo úkolem civilizace, aby ukončila otroctví, vytvořila soudní dvory (soudy), vštípila domorodým obyvatelům smysl pro osobní zodpovědnost, svobodu a spravedlnost, a naučit jejich vládcé prosazovat tyto principy; a především, aby dohlédla na to, že vzdělávací systém bude přinášet pocit štěstí a pokrok.

³⁶ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. *History of East Africa: Volume Two*. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 50.

4. Keňa před britskou nadvládou

Informace o historických událostech na území současné Keni jsou přibližně do roku 1800 velmi zevrubnými, protože se musíme spoléhat na orální historii a na poznatky několika málo dobrodruhů.³⁷

4.1 Dávná historie

Pokud bychom měli zabrousit do té nejhlubší historie, zjistíme, proč se území Keni říká „kolébka lidstva“. Na jejím území byly nalezeny například více než 1.5 miliónu staré ostatky našich předků, konkrétně *Homo erectus*. Na zdejším území osídlení neupadalo ani v tisíciletích blížících se přelomu letopočtů, podle nálezů se zde například kolem roku 9000 př. n. l. nacházely skupiny lovců, a kolem třetího tisíciletí před naším letopočtem zde již začala tradice prvních pastevců, kteří se na území Keni pohybují dodnes. Přibližně o tisíc let později se na Keňské vysočině objevují první známky obdělávání půdy, pravděpodobně v důsledku zhoršujícího se stavu pastvin na severu vysycháním.³⁸

4.2 První arabská nadvláda

Další poznatky o osudu východoafrického pobřeží pochází od středomořských obchodníků, kteří se zmiňují o zemi „Azania“³⁹, kde již v té době probíhal obchod s domorodci zahrnující kokosový olej, slonovinu, či mušle. Přibližně v osmém století na zdejší území dorazili obchodníci z Arábie a Indie, kteří se zde začali usazovat a provozovat obchod. Zakládali obchodní centra, jakým je například dnešní Mombasa a časem se někteří z nich stali místními vládci - sultány, ovládajíc města a území na pobřeží. Nejvíce se tito arabští obchodníci, kteří se samozřejmě časem začali mísit s místními obyvateli, soustředili na obchod se zlatem, slonovinou a otroky.⁴⁰

4.3 Portugalská kolonizace

Změna proběhla na přelomu 15. a 16. století s příchodem Portugalců, kteří se rychle začali angažovat na pobřežních územích a následně nad nimi také přebrali kontrolu. Jejich vláda netolerovala místní náčelníky ani sultány, ba naopak, vládli

³⁷HARMON, Daniel E. Central and East Africa: 1880 to the present : from colonialism to civil war. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2002, 144 p. ISBN 07-910-5743-7. Str. 23.

³⁸SAYER, Geoff. Kenya: Promised Land?. Oxfam GB, 2005. Str. 8.

³⁹Dnes území na jihu Somálska, pobřeží Keni a severní Tanzanie.

⁴⁰HARMON, Daniel E. Central and East Africa: 1880 to the present : from colonialism to civil war. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2002, 144 p. ISBN 07-910-5743-7. Str. 23-27.

pevnou rukou a vybírali vysoké daně, které například pomohli k opevnění Mombasy v roce 1599, vystavění pevnosti Jesus a ustanovení jejich moci. Nicméně Portugalci si dokázali udržet dominantní pozici v tomto regionu skrze nepřímou vládu jen po další dvě století, přičemž následně byli v roce 1729 nadobro vystrnaděni arabskými obchodníky původem z Ománu.⁴¹

Ti si za své centrum zvolili nedaleký ostrov Zanzibar, jenž jim sloužil jako základna, ze které ovládali obchod východní Afriky. Díky ovládnutí obchodu na pobřeží také nepřímo ovlivňovali události ve vnitrozemí, protože odtud vykupovali nejen slonovinu, ale i otroky, jež bylo mnohem jednodušší kupovat od překupníků, nežli je zajímat. Tento stav trval v rámci tohoto regionu až do druhé poloviny 19. století, kdy se na zdejší půdu navrátili evropští kolonizátoři.

4.4 Druhá arabská nadvláda

Vnitrozemí bylo v 19. století z velké části dominováno Masaji, „pány východní Afriky“, nicméně vlivem trojitě pohromy – dobytčí mor, plicní nákazou skotu⁴², neštovice - byla jejich pozice velmi značně oslabena. Tyto nepříjemné události přišly pro Masaje a obecně pro všechny zasažené kmeny z vnitrozemí za nejhorších okolností, v předvečer přirazení německých a britských posádek na východoafrické pobřeží.

⁴¹ HARMON, Daniel E. Central and East Africa: 1880 to the present : from colonialism to civil war. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2002, 144 p. ISBN 07-910-5743-7. Str. 27.

⁴² Plicní nákaza skotu neboli bovinní nakažlivá pleuropneumonie.

5. Počátky britské vlády

5.1 Příchod, ustanovení protektorátu

Prvotní vláda Britů nad územím byla ustanovena skrze Britskou východoafrickou imperiální společnost (dále jen IBEAC⁴³), která měla spravovat jak území Keni, tak i území Ugandy. Práva a přiznání správy východoafrických zemí byla přiznána této společnosti v září roku 1888 královskou listinou královny Viktorie, přičemž správním střediskem byla určena Mombasa, za kterou společně s 10 mílovým pásem pobřeží společnost každoročně platila nájemné ve výši 11 000 liber. Předání správy tohoto území pod prakticky obchodní společnost bylo důsledkem anglické nepřipravenosti otevřeně se angažovat ve východoafrických záležitostech. Nicméně Brity nijak zvláště nezaujímalo samotné území Keni, jevící se jako nepříliš výhodné pro obchod, jako spíše Uganda nacházející se východně, směrem do středu Afriky.

Nadvláda IBEAC nad územím netrvalo dlouho, již v roce 1895 společnost v důsledku finančních problémů zrušena, následkem bylo založení Britského východoafrického protektorátu⁴⁴ (dále jen EAP⁴⁵), nad nímž Britská vláda přebrala veškerou zodpovědnost.⁴⁶

5.2 Podvolení Arabů – Mazrujská válka

Důležitou událostí, která ovlivnila další britskou vládu v EAP byl střet s Arabskými pobřežními vládci, konkrétně s Mbarakem bin Rashidem – tzv. Mazrujská válka. Tato krátká epizoda, která proběhla bezprostředně (1895-1896) po založení EAP nakonec vítězstvím Britů, v tomto případě představovaných prvním komisařem (Commisioner) A. H. Hardingem. Zmiňované vítězství mělo především důležité důsledky do budoucnosti a také bylo z britské strany do určité míry šťastným. Britové zvítězili až po příchodu posil z Indie, přičemž ještě důležitějším faktorem jejich úspěchu bylo povstání prakticky pouze jedné frakce Arabů (Mazruiové), kteří vedli spor o nástupnické právo. Pokud by povstání mělo formu celoplošné vzpoury, například opatřením, snažícím se zrušit otroctví, mohli by britské snahy o potlačení s velkou pravděpodobností skončit neúspěšně.

⁴³ Imperial British East African Company.

⁴⁴ Založen 1.6 1895. Oproti IBEAC byl zpočátku řízen ze Zanzibaru.

⁴⁵ East African Protectorate.

⁴⁶GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 8-9. ISBN 07-864-2199-1.

Jde-li o dlouhodobé důsledky, Britové si dokázali, že jsou schopní čelit Arabům z pobřeží a především si tímto činem získali respekt ostatních vládců z pobřeží, přičemž si připravili pevnou půdu pod nohama k dalšímu rozvoji Protektorátu.⁴⁷

5.3 Ugandská železnice

Jak je již zmíněno výše, území Keni nebylo považováno britskými kolonizátory jako obchodně perspektivní, oproti Ugandě, tzv. „perle Afriky“. Nicméně cesta přes velmi těžko překonatelnou vysočinu a vrcholy, jež jsou její součástí, značně brzdila obchod a jeho výdělečnost, byla-li překonávána pouze prostřednictvím domorodých nosičů a karavan. A například obchod se slonovinou, který v této oblasti platil za jeden z nejdělečnějších, byl v důsledku těchto vzdáleností taktéž prakticky nereálný a byl tudíž omezen jen na úzký pruh u pobřeží. Proto přišla na přetřes otázka překonání této překážky jinými způsoby, konkrétně železnicí. Původní myšlenka na postavení tohoto „železného hada“⁴⁸ má kořeny již za správy IBEAC, nicméně společnost neměla ani zdaleka dostatečné finanční prostředky na takto nákladnou stavbu.⁴⁹ A tak přišla realizace stavby až po ustanovení EAP, a to v roce 1896, přičemž finanční prostředky byly poskytovány královskou vládou (Imperial Government), pod dohledem výboru ministerstva zahraničí.⁵⁰

Železnice, která bývá také označována jako páteř protektorátu, měla směřovat od samotného pobřeží Indického oceánu, konkrétně od centra východní části Keni – Mombasy až k břehům Viktoriina jezera. Během své cesty musela železnice překonat zhruba 660 mil (zhruba 1050 kilometrů). Na počátku se proplétala kokosovými plantážemi na pobřeží, následně musela projet suchým krajem plným křovin, tak neoblíbeným pěšími cestovateli. Když dorazila do Voi, začala se stáčet více severně a vedla krajinou tak proslavenou divokou přírodou, především díky oblasti Tsavo, kde padl za oběť lidožravým lvům nejeden železniční dělník. Po 250 mílich (cca 400 km) dorazila do míst nazývaných Masaji *Enkare Nairobi*, kde byla založena stanice před

⁴⁷ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 7-9.

⁴⁸ „Železným hadem“ je tato železnice nazývána mezi kmeny Kikujů a Masajů, přičemž tento název má původ v jisté legendě o zkázném železném hadovi, který se objeví na jejich území a přinese jim nepřijemnosti. Někdy je také tato železnice známá pod hovorovým názvem „The Lunatic Express“ – Šílený expres/rychlík.

⁴⁹ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 7. ISBN 07-864-2199-1.

⁵⁰ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 209-210.

neobtížnější částí stavby. Z této stanice samozřejmě později vyrostlo dnešní hlavní město Keni, Nairobi. Z něho se železnice pustila do prudkého stoupání na Limuru, po jehož dosažení přišlo klesání směrem k Velké příkopové propadlině, kolem níž se další desítky kilometrů železnice klikatila míjejíc všudypřítomná jezera. Severně od Nakura se koleje stočili směrem na západ a po vystoupení na vrchol Mau už přišlo jen dlouhé klesání skrze hory až na samotné břehy Viktoriina jezera, do cíle cesty – Kisumu. Odtud už přes klidné vody jezera pokračovali parníky, či dhowy směřující do Ugandy.⁵¹

Jak je již zmíněno výše, stavba začala v roce 1896⁵² a to za velké pomoci importované pracovní síly z Asie⁵³. Na její stavbě se podílelo kolem 32 tisíc Indických dělníků, nicméně následně na území Keni zůstala pouhá pětina. Celá stavba stála britské daňové poplatníky okolo 5,5 mil. liber. První vlak, který projel celou trasu z Mombasy do Kisumu byl vpuštěn na trať v prosinci roku 1901, nicméně kompletně byla dokončena byla až v září 1904. Cílem byla, jak již bylo poznamenáno, Uganda, nicméně význam této tak propagované železnice neměl být pouze ekonomický (což se také velmi dobře ukázalo v prvních letech po dokončení, kdy projekt trpěl velkými finančními ztrátami), ale do značné míry také správní, komerční a strategický. Pravděpodobně by se dalo také užít slova propagandistický, protože železnice měla reprezentovat „smrtný úder“ obchodu s otroky, který byl nahrazen tzv. legitimním obchodem⁵⁴. Nicméně nyní, když už železnice byla zavedena, rozvoj území, do kterých zasahoval, přestal být možností a zvolna přešel na nutnost. Zkrátka zde nějakým způsobem musel být rozprouděny obchodní styky, přičemž odpovědným za nastartování tohoto obchodu byla Východoafrická Správa⁵⁵, na které taktéž ležela zodpovědnost za řízení a stavbu Ugandské železnice.⁵⁶

⁵¹ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 209-210.

⁵² Začátek projektu byl zpožděn i důsledku výše zmiňované „Mazruí war“.

⁵³ Importování pracovní síly z Asie, bylo důsledkem velmi limitované kontroly Britů nad místními obyvateli v době realizace stavby.

⁵⁴ Další detaily a zdroj viz. REID, Richard J. A history of modern Africa: 1800 to the present. 2nd ed. Malden, MA: Wiley-Blackwell. ISBN 04-706-5898-3. Str. 30.

⁵⁵ East African Administration.

⁵⁶ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 20-21; 210-212.

6. Otázka financování (obchod, vznik zemědělské produkce, ekonomické faktory)

Vyvstala tedy otázka, jaký obchod by se zde mohl provozovat. V letech 1902-1903 se potvrdil prvotní dojem, že se ve zdejších končinách nenachází žádné drahé kameny, tudíž se Keňský export bude muset spoléhat na zemědělskou produkci. To ovšem vyřazovalo z jakýchkoliv obchodních možností větší část protektorátu, protože toto území bylo pustinou, jehož srážky nedovolovali nic jiného, než velmi omezenou formu pastevectví.

A tak zůstali jen dvě oblasti, ve kterých by se mohlo zemědělství uchytit. První z nich byl pruh půdy při pobřeží na jihovýchodě území, jenž byl ale nepříliš rozsáhlým a obecně nebyl ničím nadprůměrný. Mnohem slibněji vyhlíželo území na západě. Přesněji celkem malá, ale nízko položená plocha okolo východního cípu Viktoriina jezera a především část země, na kterou dosud bylo shlíženo jen jako na problém, jenž je potřeba překlenout – Keňská vysočina, skládající se ze 40, 000 m² na velmi úrodné vrchovině, na jejíž půdě byla možnost pěstovat velké množství různých plodin. Na tyto dvě části se začalo nyní pohlížet jako na hlavní zdroj prosperity a pozitivní budoucnosti protektorátu.⁵⁷

Z velmi obecného pohledu lze říci, že s příchodem kolonialismu a jeho ekonomické politiky vznikají v Keni dvě společnosti, kapitalistická společnost bílých osadníků a před-kapitalistická společnost domorodých Afričanů.⁵⁸

6.1 Problém ekonomické soběstačnosti státu - zemědělské produkce, pracovní síly

Otázka zdrojů, ze kterých by měl protektorát prosperovat, se tedy zdála být vyřešenou, nicméně s ní šly ruku v ruce další problémy. Především ještě nebylo rozhodnuto, jakým způsobem by se zde mělo zemědělství provozovat. Nakonec zvítězil tak známý způsob počítající s bělošskými osadníky jakožto vlastníky rozsáhlých farem, na kterých bude potřeba pracovní síla, jejíž příliv měl být zajištěn z řad místních obyvatel. Nicméně tento předpoklad se ukázal být mylným. Pracovní síla na tomto řídko osídleném území domorodými obyvateli postrádajícími jakoukoli motivaci k placené

⁵⁷ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 211-212.

⁵⁸ MURUNGA, Godwin R a Shadrack Wanjala NASONG'O. Kenya: the struggle for democracy. New York: Zed Books, 2007, xxi, 344 p. Str. 29. ISBN 978-184-2778-579.

práci nebyla k dostání. A třetím nevyřešeným problémem zůstala otázka plodin, které by se na zdejší půdě měli pěstovat, aby produkovali co největší zisk.

6.1.1 Typ zemědělské produkce

Je zde několik faktorů, proč nakonec v otázce zemědělské výroby zvítězil způsob víceméně opanovaný bílými osadníky. Samozřejmě zde hrálo roli řídké osídlení, nicméně tento faktor by se dal považovat za celkem zanedbatelný. Částečně také hrála roli specifická situace mezi domorodými obyvateli Keni. Místní komunity většinou neměli vládnoucí vrstvy, popř. suverénní vůdce, kvůli čemuž většinou hůře reagovali na nově vzniklé ekonomické příležitosti.⁵⁹ Jedním z faktorů také byla soběstačnost domorodých komunit, v rámci nichž se lidé dokázali uživit, ať už v rámci kmenů žijících z rolnictví, nebo pastevectví.⁶⁰ Nicméně toto není jediným důvodem, protože v rámci Keňského zemědělství, a to především v prvních dvou dekadách koloniálního státu, hrálo rolnické malo-statkářské zemědělství provozované Afričany nezanedbatelnou roli. Například ještě na počátku druhého desetiletí 20. století, konkrétně v roce 1913, byly tvořeny tři čtvrtiny z výtěžků exportu díky Africkým rolníkům. Následně ovšem byli domorodí obyvatelé zasaženi vlnou opatření, jež měla podpořit velkostatkářstvo provozované bohatými evropskými investory. Mezi tato opatření patřili například zábory půdy, verbování pracovních sil (někdy až nucená práce), znevýhodňování Afrických obyvatel ve formě větší daňové zátěže atp.⁶¹ A tak vzali otěže do rukou osadníci a evropsky řízené zemědělství. (viz. 6.1.2 související zcizení) Zde vyvstal další problém, protože i rámci toho zemědělství přicházeli další možnosti, jak místní agrikulturu spravovat. Prvním z nich bylo pěstování velmi hodnotných tropických plodin, které by se pěstovaly sice na malých územních částech, ale v rámci údržby bylo potřeba velké množství domorodé pracovní síly. Oproti tomu druhý způsob – zemědělství praktikované v mírném podnebí – nepotřeboval nijak závratné množství pracovní síly, avšak počítal s velkými zábory území domorodců.

⁵⁹ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 213, 214.

⁶⁰ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 31. ISBN 07-864-2199-1.

⁶¹ BERMAN, Bruce. Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination. 1. publ. London: Currey u.a, 1990. ISBN 978-085-2550-694. Str. 49-59.

Prakticky po celou dobu koloniální správy se mezi těmito dvěma způsoby nikdy definitivně nerozhodlo a docházelo k jejich střídání a mísení.⁶²

6.1.2 Zábory půdy

S počátkem zemědělství musel v rámci EAP logicky přijít i záběr půdy, přičemž kolonizátoři si logicky vybírali půdu pro jejich potřeby co nejvýhodnější. Záběry půdy byly legalizovány a prosazovány takzvanými *směrnici o půdě*, přičemž jejich cílem bylo především zvýšit příliv osadníků na zdejší území. Nutno zmínit, že všechna z těchto nařízení byla v rozporu se smlouvou z roku 1890, jež podepsal Kapitán Lugard s Kikujským náčelníkem Waiyakim, ve které bylo zakotveno vlastnictví půdy keňských Afričanů. První z nich byla vydána ještě za správy IBEAC v roce 1894, přičemž další následovala hned roku 1897. V nich byla ukotvena první pravidla ohledně záborů půdy, která byla samozřejmě směrem k bílým osadníkům velmi štedrá, přičemž velkou moc měl v tomto ohledu především zmocněnec pro britskou východní Afriku⁶³, jímž byl v této době Sir Charles Eliot. To se mělo změnit s další směrnici z roku 1902, nicméně Eliot okamžitě po jejím vydání zatlačil na Ministerstvo zahraničí a následně byla opatření zavedená roku 1902 zmírněna. Eliot bývá nazýván otcem „Bílé vysočiny“, především kvůli jeho neustávající a často až přílišné podpoře bílých osadníků⁶⁴, jichž se za jeho správy do protektorátu přistěhovalo velké množství. Velký příliv osadníků následoval především v roce 1903 po Elitově zmírnění opatření z roku 1902, přičemž osadníci pocházeli z Jižní Afriky, Nového Zélandu, Austrálie a dokonce i Kanady.⁶⁵ Nejvíce byli zcizováním půdy zasaženi Kikujové a to především v provincii Kiambu, kde z počátku byla země zabírána za přímé účasti státu, jež osadníkům v podstatě jen „přihrával“ jakoukoli část půdy, kterou si vybrali.⁶⁶ V těchto počátečních letech protektorátu byla země rozdělována, i Eliotovým vlivem, jen mezi několik málo jednotlivců a konsorcií/společenství. V roce 1912 bylo dokonce 20% území rozděleno mezi pouhých 5 osob, či konsorcií.⁶⁷

⁶² HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 213-215.

⁶³ Commissioner for British East Africa.

⁶⁴ V konečném důsledku tato přílišná podpora osadníků vedla až k jeho odvolání. V roce 1904 byl nahrazen Sirem Donaldem Stewartem.

⁶⁵ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 25-30. ISBN 07-864-2199-1.

⁶⁶ OVERTON, John. The Origins of the Kikuyu Land Problem: Land Alienation and Land Use in Kiambu, Kenya: 1895-1920. African Studies Association. 1988, No. 2, s. 109-126. Str. 111-112.

⁶⁷ BERMAN, Bruce. Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination. 1. publ. London: Currey u.a, 1990. ISBN 978-085-2550-694. Str. 56.

Další vyhlášky a zákony znevýhodňující Afričany v otázkách půdy pokračovali i v druhém desetiletí 20. století. Mezi ně patřila například i Vyhláška Koruny o půdě z roku 1915, dle které se všichni Afričané na území EAP stali již jen nájemníky půdy z vůle Koruny. Po první světové válce přichází další vlna záborů, oficiálně nazývaná odcizováním území. V této fázi byly často rozdávány i pozemky s celými vesnicemi Afričanů, kteří museli toto jimi obývané území opustit, přičemž tento proces se mohl i opakovat. Tyto rozsáhlé zábory byly důsledkem rozdávání pozemků bývalým vojákům bojujících v 1. světové válce a nástupem nového Guvernéra⁶⁸, Sira Edwarda Notheye, jež by se dal nazvat také velmi pro-osadnickým. Jedinou náhradou za zabrané pozemky bylo Afričanům vyplacení nepříliš vysokého finančního odškodnění. Odcizování se dotklo z velké části například kmenů Kikujů a Nandiů.⁶⁹

Pokud se ohlédneme po konkrétním případě zcizení/záběru půdy, tak se velmi dotkl například i Masajů. V říjnu roku 1904 byla po tlaku ze strany evropských kolonizátorů podepsána smlouva vykazující Masaje z jejich přirozeného území a prakticky je odkazující je na život ve dvou rezervacích, jež měli zůstat dle smlouvy navždy Masajským majetkem a nikdy do nich neměli žádní osadníci právo zasahovat. Nicméně tato smlouva byla dodržována pouhých 8 let. V květnu roku 1912 bylo v důsledku expanze osadníků směrem k Masajské rezervaci v oblasti Laikipia vydáno prohlášení o přesunu Laikipiských Masajů do jižní rezervace. Toto rozhodnutí se samozřejmě Masajským kmenům nelíbilo, nicméně osadníkům pomohla shoda okolností, a to smrt náčelníka Masajů, jež si na smrtelné posteli přál spojení dvou Masajských kmenů v zpět jeden.⁷⁰

6.1.3 Otázka plodin

Jedním z dalších problémů bylo také rozhodnutí, jaké plodiny by měly být ve zdejších specifických podmínkách pěstovány. Ačkoliv z dnešního pohledu, by se zdálo být pěstování kávy jasnou volbou, minimálně díky naprosto ideálním přírodním podmínkám, takováto volba se nezdála být pro osadníky jednoznačnou minimálně do 20. let 19. století. Káva se pro ně zdála být jakousi nepřirozenou volbou a nechápali význam jejího pěstování. Tudíž padla volba především na pěstování pšenice a chování

⁶⁸ Změna názvu vedoucí pozice v rámci východní Afriky z místodržícího (commissioner) na guvernéra (governor) východní Afriky proběhla v roce 1906.

⁶⁹ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 40-41. ISBN 07-864-2199-1.

⁷⁰ Tamtéž. Str. 34-35.

ovcí kvůli vlně, vlivem úspěšného praktikování této strategie v tehdejší Austrálii a Kanadě. Nicméně podmínky mezi těmito dvěma koloniemi a Keňou se značně lišili, což vedlo nepříliš úspěšné produkci a nevysokým příjmům. Trvalo několik let než se tento systém začal alespoň minimálně vyplácet, především protože původní plodiny, popřípadě zvířata nebyli na místní prostředí stavěné a museli být vyšlechtěni do formy, v jaké by měli přinejmenším nějakou šanci produkovat svým majitelům zisky. Po roce 1910 se přidává k těmto dvěma primárním zdrojům příjmů ze zemědělství ještě kukuřice, která se ale především svezla na vlně velkého ekonomického růstu, spojeného s bezprecedentně vysokými investicemi do protektorátu po roce 1910. Naopak přes tyto vysoké investice se zde, na rozdíl od sousední Ugandy, nedařilo pěstování bavlny.

V minimální formě se zde také vyskytly pokusy pěstovat sisal⁷¹, do jehož produkce muselo být nejdříve značně investováno, aby se později vyplatil, což nevyhovovalo osadníkům s nepříliš vysokým kapitálem, kteří se na počátku století podíleli na většině podnikatelských pokusů na zdejším území. Ve velice omezeném množství se zde pěstovala i výše zmíněná káva, nicméně to byla v rámci protektorátu opravdu jen kapka v moři a zdaleka nebyl plně využit v ní třímající potenciál.⁷²

6.1.4 Africká pracovní síla, nucená práce a související ekonomický nátlak

Otázka pracovní síly vznikla v důsledku zakládání velkostatků evropskými osadníky, přičemž na těchto farmách bylo potřeba velké množství zaměstnanců, jež nebylo možné pokrýt jinak, nežli angažováním místních obyvatel. Domorodí obyvatelé se v některých případech nechávali zaměstnávat dobrovolně, ale to se stávalo především v počátcích a nebylo nijak časté, například i kvůli zhoršujícím se pracovním podmínkám zaměstnanců a snižování platů. Proč v první řadě vůbec museli domorodí obyvatelé, jež nikdy na pravidelnou práci nebyli navyklí, na tento systém přistoupit? Tento problém má více aspektů. Jedním z nich byl neustále stupňující se ekonomický tlak vytvářený na domorodé obyvatele, jež si víceméně „vyžádali“ bílí osadníci na místní koloniální správě, přičemž v důsledku zmíněného tlaku si museli místní obyvatelé začít vydělávat, tj. ve většině případů pracovat na evropských farmách. Tento tlak byl vykonáván například skrze zavádění daní. Jako první byla zavedena takzvaná „hut tax“, aneb „daň z chatrče“ zavedená na území Keni v roce 1902, následně byla

⁷¹ Např. Lord Delamere.

⁷² HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 216-218; 221-223.

přidána i „poll tax“⁷³, alias „daň z hlavy“⁷⁴. Daně jsou také označovány jako násilný způsob, kterým rozšířili místní kapitalistické síly svůj vliv i do těch nejvzdálenějších oblastí⁷⁵. Na druhou stranu byla minimálně část prostředků získaných z daní využívána pro investice do veřejných sfér, infrastruktury a služeb poskytovaných koloniální vládou⁷⁶. Dalším zásahem místní vlády bylo neustálé zvýhodňování bílých osadníků, farmářů, oproti Africkým rolníkům a obecně snaha potlačit Africký rolnický systém, ačkoliv jejich zisky byly zpočátku nejen srovnatelné, ale dokonce i vyšší, nicméně v rámci nátlaku nezůstávala vláda v některých případech jen u ekonomických aspektů, ale byly zaváděny i tzv. „pass laws“ (pasové zákony), díky nimž měla vláda mít lepší dohled nad pohybem Afrických domorodých obyvatel, tzn. potencionální pracovní síly⁷⁷. Dále britská správa zaváděla také soukromé náboráře pracovních sil (1908), jež byli ale podpláceni náčelníky a obecně tento systém vedl ke korupci, tudíž byl zrušen a nahrazen v roce 1912-1913 (Native Labour Ordinance) náborů od okresních úředníků, což ale nevedlo k přílišnému zlepšení.⁷⁸

Všechny tyto faktory vedli k tomu, že Afričané byli nepřímo donuceni k zapojení se do pracovního procesu, přičemž i v rámci něho přicházeli další restriktce. Například omezení tzv. „resident labour“ jindy také nazývané jako „squatter farming“ či jejich velmi podobné odnože „kaffir farming“⁷⁹, v rámci něhož pracovali Afričané na pronajatém území od osadníků, prakticky v naprosté volnosti, jedinou jejich povinností bylo placení určité nepříliš vysoké částky, či obdělávání území pro vlastníka.

⁷³ „Poll tax“, jež platila pro africké obyvatelstvo Keni již od prvního desetiletí 20. století, byla zavedena pro neafrické obyvatelstvo až v roce 1938, což vedlo k razantnímu zvýšení příjmů z přímých daní. (BRANCH, Ed. Daniel. *Our turn to eat: politics in Kenya since 1950*. Münster: Lit, 2006. ISBN 978-382-5898-052. Str. 56.)

⁷⁴ Kromě zvýšení ekonomického nátlaku mělo zavedení těchto mnohem razantnější efekt v odlišném aspektu života domorodých obyvatel. Do značné míry totiž zvýraznila rozdíl mezi majetnějšími a chudšími Afričany, kdy majetnější Afričané dokázali rodinu uživit v rámci práci na svém, popřípadě pronajmutím pozemku, přičemž ne tolik majetní (většinou mladí, svobodní muži bez majetku) museli odcházet jakožto námezdní dělníci na velké farmy, či byli donuceni pracovat pro místní náčelníky. (BERMAN, Bruce. *Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination*. 1. publ. London: Currey u.a., 1990. ISBN 978-085-2550-694. Str. 59-60)

⁷⁵ ANDERSON, David M. a David THROUP. *The Agrarian Economy of Central Province, Kenya, 1918 to 1939*. BROWN, Ian. *The Economies of Africa and Asia in the inter-war depression*. New York: Routledge, 1989. ISBN 0-415-00377-6. Str. 15.

⁷⁶ BRANCH, Ed. Daniel. *Our turn to eat: politics in Kenya since 1950*. Münster: Lit, 2006. ISBN 978-382-5898-052. Str. 55.

⁷⁷ WOLFF, Richard D. *Economic Aspects of British Colonialism in Kenya, 1895 to 1930*. *The Journal of Economic History: The Tasks of Economic History*. 1970, Vol. 30, No. 1, s. 273-277.

⁷⁸ BERMAN, Bruce. *Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination*. 1. publ. London: Currey u.a., 1990. ISBN 978-085-2550-694. Str. 59-64. 65-66.

⁷⁹ Rozdíl mezi „Kaffir“ a „Squatter“ farming spočíval především v tom, že kaffir farming fungoval často mimo dohled místní správy, nájemníci se tudíž vyhnuli např. placení daní atp.

Tudíž domorodí obyvatelé mohli volně žít na území, jež bylo úrodné (na rozdíl od území, kam byli často odsouváni) a díky výhodnosti tohoto systému se odpoutávali od ekonomického tlaku, zlepšovalo se jejich socio-ekonomické postavení, což nevyhovovalo jak koloniální správě, tak osadníkům.⁸⁰ Squatter farming byl tedy jeden z relativně výhodných způsobů, jímž se domorodí obyvatelé dokázali uživit a udržet se v určité nezávislosti na koloniální správě. A tak přišlo velké omezení tohoto systému v rámci Resident Native Labourers Ordinance a to v roce 1937, kdy už se osadníci „squatter farmingem“ cítili ohrožení.⁸¹

Nacházeli se zde další způsoby, které ovšem již nebyly tak výhodnými a v rámci některých z nich docházelo k nemalé diskriminaci až vykořisťování místních obyvatel. Největší znevýhodňování probíhalo v rámci zaměstnávání na velkostatech a farmách obecně, což bylo v Keni nejčastějším zaměstnáním Afrických obyvatel. Stát i osadníci zde ve svém zájmu udržovali platy námezdních dělníků na co nejmenší úrovni, přičemž podmínky zaměstnáváných byli často až tragické. Jako jeden z mála bělošských představitelů, se pro zlepšení pracovních podmínek domorodých obyvatel stavěl první tajemník úřadu pro domorodé záležitosti – Claude Hollis, který byl v roce 1908 pobouřen podmínkami, v nichž museli dělníci pracovat, přičemž následně sepsal pravidla, díky nimž se měli pracovní podmínky zlepšit, a zároveň měla potlačit nátlak na zaměstnávání domorodců u soukromníků ze strany státu. Hollisovi činy do značné míry refletovali názor panující v Keňské správě okolo roku 1910, kdy mezi místními úředníky začínalo narůstat přesvědčení, o přílišném zneužívání Afričanů a nevyhovujících pracovních podmínkách. Začínalo se šířit přesvědčení o omezení výše zmíněného, přičemž namísto toho se měl zvýšit ekonomický nátlak.⁸²

6.2 Státní hospodářství do 2. světové války, meziválečná léta

Po první světové válce proběhlo velké zlepšení především z administrativního hlediska, kdy se v rámci dalšího rozšiřování železnice také zlepšovala její správa a celý tento systém mnohem lépe profitoval. To také přispívá k tomu, že Keňské zemědělství získává pevnou půdu pod nohama a stabilizaci cen hlavních produktů, které v současné době byli kukuřice a velmi rychle rozšiřující se pšenice. Nicméně velkou roli už také

⁸⁰ KANOGO, Tabitha M. *Squatters and the roots of Mau Mau, 1905-63*. Athens: Ohio University Press, 1987, xviii, 206 p. Eastern African studies (London, England). ISBN 08-214-0874-7. Str. 13-16.

⁸¹ ANDERSON, David a David THROUP. Africans and Agricultural Production in Colonial Kenya: The Myth of the War as a Watershed. *The Journal of African History*. 1985, No. 4, s. 327-345. Str. 332-333.

⁸² BERMAN, Bruce. Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination. 1. publ. London: Currey u.a, 1990. ISBN 978-085-2550-694. Str. 64.

začíná hrát káva se sisalem, a to především v rámci exportovaných surovin. Například v roce 1923 již export kávy jasně dominoval, kdy z něho plynuly skoro dvojnásobné výdělky oproti na druhém místě se nacházející kukuřici⁸³. V druhé polovině 20. let dokonce sisal a káva dohromady tvořili již 51% exportu. Přes výše zmiňovanou expanzi a kultivaci stále větších částí země, byla v rámci Bílé vysočiny využívána pouze jedna osmina půdy, která byla vhodná k obhospodařování. Ke zlepšení pravděpodobně také přispěl rok od roku zvyšující se počet bílých osadníků v Keňské vysočině.⁸⁴

Rychlý konec této konjunktury ale přinesl přelom 20. a 30. let. V roce 1928 byla Keňa zasažena velkou invazí sarančat ze severu, která se ještě zintenzivnila následující rok. V letech 1931-1934 navíc Keňu zasáhla ničující sucha, přičemž i na Keňskou ekonomiku samozřejmě dolehla celosvětová velká hospodářská krize vedoucí k obrovskému snižování cen zde pěstovaných komodit, přičemž nejhorší byla situace do roku 1934.⁸⁵

Meziválečná ekonomika Keni měla především dvě klíčové slabiny. Zaprvé to byla závislost na světových cenách několika málo hlavních exportních surovin, ze kterých většina obyvatel platila přímé daně a kupovala importované suroviny. Druhým slabým článkem byla pomalá reakce na náhlé a neočekávané zvyšování výdajů. Finančnímu systému taktéž nepomáhal velmi limitovaný systém přímých daní, kdy fungoval systém globální sazby pro Afričany, aby s placením daní neměli problémy ani nejchudší domorodí obyvatelé, což k tomu, že bohatší vrstvy Afričanů platili pro ně velmi výhodně nízké daně.⁸⁶

⁸³ ORMSBY-GORE, William. Report of the East Africa Commission. London: Government Printer, 1925. Str. 150.

⁸⁴ Tamtéž. Str. 148.

⁸⁵ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 240-249.

⁸⁶ BRANCH, Ed. Daniel. Our turn to eat: politics in Kenya since 1950. Münster: Lit, 2006. ISBN 978-382-5898-052. Str. 57.

7. Důsledky utlačování, odpor v Keni, vliv 2. světové války

Následkem všech výše zmiňovaných omezení a zhoršujících se podmínek pro Africké obyvatelstvo Keni, jako bylo výše zmiňované potlačování Afrického rolnictva, zavedení pasových zákonů, zábory půdy atp., se začal v Keni formovat první odpor proti koloniálnímu systému a jeho autoritám. Jeho počátky sahají do prvních poválečných let, kdy přišlo pro domorodé obyvatele oproti očekávání další zhoršení podmínek. Hlavní tváří opatření, jež nadále znevýhodňovala Afričany, byl osadníky „vyžádaný“ nový guvernér pro východní Afriku s vojenskou minulostí - Sir Edward Northey, nastoupivší v roce 1919 (za jeho vlády proběhla formální anexe, tudíž se z Britského východoafrického protektorátu stává Kolonie Keňa). Odpor byl reprezentován především vznikem rozličných Afrických politických skupin, přičemž pokud bychom měli určit hlavní tváře odporu v této fázi, dali by se jimi označit Harry Thuku a následně Jomo Kenyatta.⁸⁷

7.1 Africký odpor do 2. světové války

V prvních poválečných letech vznikla nejedna politická skupina snažící se bojovat za práva domorodých obyvatel v rámci Afričanů, přičemž většina z nich měla kořeny, či přímo vznikla mezi etnikem Kikujů, jež měli zůstat v předvoji Afrických politických skupin po celou dobu koloniální nadvlády.⁸⁸ Mezi první z nich se řadí Young Kavirondo Association⁸⁹ (Společnost mladých Kavirondů), Kikuyu Association, či Young Kikuyu Association (Společnost mladých Kikujů), jež založil s několika kolegy právě výše zmiňovaný H. Thuku. Další skupina, která rozhodně stojí za zmínku, byla East African Organization⁹⁰, která měla propagovat svým názvem připojení odporu dalších etnik, a také bylo jejím cílem spojit nejen obyvatele Keni, ale měla taktéž pokrýt obyvatele Tanganiky a Ugandy. Mezi zakládající členy této organizace patřil například společně s Thukem také Jomo Kenyatta, tak důležitá osobnost v pozdější historii Keni.

Politické organizace byly prvními subjekty, které začaly v rámci Africké komunity vyjadřovat nesouhlas s koloniální nadvládou. A to vedlo v roce 1922

⁸⁷ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 40-42. ISBN 07-864-2199-1.

⁸⁸ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 356-357.

⁸⁹ Později Kavirondo Taxpayers' and Welfare Association.

⁹⁰ Dále jen EAO.

k generálnímu shromáždění Afrických předáků ve Fort Hall, kde byli poprvé zformovány požadavky, které měly směřovat na koloniální vládu a vyžadovat od ní značné změny v přístupu k domorodým obyvatelům a ukončení neustálé diskriminace. Hlavními body těchto požadavků bylo okamžité ukončení nucené práce, navrácení zcizených pozemků zpět do vlastnictví Afričanů, ukončení systému Kipande⁹¹, přepočítání, nové odvození platů a regulace opětovně zvýšených daní pro Afričany. Tyto požadavky samozřejmě neměli v tehdejší situaci šanci na úspěch a jednání o nich ztroskotala. V nastalých poměrech začal H. Thuku s ještě agresivnější rétorikou a zaujal útočné protivládní postavení, což vedlo k řadě událostí. Po jednom z jeho projevů v březnu 1922 byl společně s několika dalšími vedoucími osobnostmi 15. března 1922 zatčen a odveden na policejní stanici. Tento vládní zásah zajisté nezůstal bez reakce, když se hned následujícího dne zformoval před zmiňovanou policejní stanicí dav protestujících Afričanů, jež vyžadoval propuštění Thukua a jeho spolupracovníků. Zmiňovaný dav zpíval písně a pomalu se přibližoval, což vedlo k panice mezi policisty⁹², která vedla ke střelbě. Za obět' této střelby padlo přibližně 200 Afričanů, přičemž vláda přiznala pouze 25 obětí. Tento protest samozřejmě nezměnil uvěznění lídrů Afrického odporu. Někteří z nich byli uvězněni na několik měsíců, někteří až na několik let. Samotný Thuku měl být uvězněn bez jakéhokoli soudního řízení následujících 11 let. Následkem dalších politických protestních akcí se EAO místní vládě ještě více znelíbila, což vedlo prakticky k jejímu zákazu, když byla označena za politickou organizaci pro více kmenů, přičemž takovéto organizace nebyly povoleny. Vláda podporovala jen organizace v rámci jednoho kmene. Tento akt byl pro Afričany velmi demoralizujícím, ale nakonec vyústil v založení nové, do budoucna klíčové, organizace – Kikuyu Central Association⁹³ (Centrální kikujské sdružení) – jež měla sice budit dojem čistě kikujské organizace, aby se vyhnula zákazu, nicméně její vedoucí představitelé doufali, že v podstatě jen nahradí zakázanou EAO. Po uvěznění Thukua přišlo pro odpor Keňských Afričanů horších období, které trvalo až do plnohodnotného angažování Johnstona Kinyaty⁹⁴ (jež se později nechává přejmenovat na Jomo

⁹¹ Systém Kipande byl prakticky pokračováním, rozšířením pasových zákonů. V důsledku jeho zavedení museli mužští dospělí domorodí jedinci nosit papír s otisky prstů.

⁹² Podobně jako v mnohem známějším Sharpevillském masakru v 60. letech 20. století v JAR.

⁹³ Dále jen KCA.

⁹⁴ Jomo Kenyatta se narodil roku 1894 v Gatundu, vystudoval základní školu řízenou Skotskou misíí a dokud se nezačal plně angažovat v politice, pracoval jako zaměstnanec magistrátu města Nairobi. V roce 1929 byl vyslán KCA do Velké Británie jakožto reprezentant Afrického obyvatelstva na Britských ostrovech, kde zároveň studoval. V roce 1936 získal v Londýnské škole ekonomie a politologie diplom

Kenyatta) protože nikdo z vedoucích osobností nedisponoval dynamičností, která zdobila zadržovaného Thukua.

Kenyatta se dostal pozice vedoucí osoby KCA zanedlouho po jeho plnohodnotném vstupu na politickou scénu v druhé polovině 20. let, přičemž jí zůstal i po návratu Thukua z 8letého vězení. Ovšem tento fakt nezůstal bez důsledků. Thuku se po návratu snažil dostat zpět do čela KCA, ale v této době již byl všeobecně uznávaným lídrem Kenyatta, ačkoliv se v této době zrovna nacházel v Británii. Thuku se i přes veškerou snahu nedokázal dostat zpět na vedoucí post, což nakonec vyústilo v jeho odchod z KCA v roce 1935 a založení Kikuyu Provincial Association (Kikujská oblastní společnost)⁹⁵, jež měla velmi podobné (a v některých případech i stejné) cíle, ale byla značně umírněnější, konzervativnější⁹⁶. Celý tento akt nicméně pracoval spíše proti Afričanům a dalo by se říci, že z určitého hlediska i pomohl místní vládě.⁹⁷

7.2 Druhá světová válka a její důsledky

Druhá světová válka hluboce zasáhla celý svět a Keňa nebyla výjimkou. Dopady této války se dají sledovat jak na keňské společnosti, tak i v hospodářských otázkách.

7.2.1 Změny ve společnosti

Počátkem války začala být vláda velmi citlivá a podezřívavá v otázce Afrických politických skupin. To znamenalo, že zanedlouho po vypuknutí války, v roce 1940, přišla pro Afričany velmi nepříjemná rána v podobě zákazu KCA, jež byla označena za rozvratnou, což bylo ve světle tehdejších událostí pro Keňské Afričany opravdu nepříjemným překvapením.⁹⁸ Především proto, že v této době již měli za sebou jednotky Keňských dobrovolníků⁹⁹ bojujících za Britské impérium (47 000 vojáků, někde

z antropologie a o dva roky později již publikoval svou knihu o Kikujích (*Facing Mount Kenya*). Do Keni se navrátil až po válce. (GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 52-55, 128-129. ISBN 07-864-2199-1.)

⁹⁵ Dále jen KPA.

⁹⁶ Celá strana se formovala jakožto strana dodržující britskou ústavu (což byla jedna z podmínek po Thukuově propuštění – může být součástí odporu, ale nesmí dělat cokoli protiústavního) tudíž jakékoliv činy proti ní byly zakázány a také bylo zavrhováno veškeré násilí.

⁹⁷ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 43-47, 50-55. ISBN 07-864-2199-1.

⁹⁸ Zajímavostí je, že konkurenční KPA zakázána nebyla, což podpořilo opozici H. Thukua v přesvědčení, že je H. Thuku kolaborant a dělá místní vládě a Britům moc velké ústupky. (R. MUGO GATHERU. Kenya. From Colonization to Independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland and Company, 2005. Str. 54.)

⁹⁹ V koloniální správě se objevovaly obavy o nepokojích, které by mohly vypuknout v důsledku návratu vojáků z front po konci války, nicméně tyto obavy se ukázaly být lichými. (HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 387.)

uváděno dokonce 75 000¹⁰⁰) nejednu bitvu, přičemž byli například klíčovým aspektem během Britských bojů s Italy v Etiopii.

Uklidňující efekt pro Africké obyvatelstvo mělo ale naopak opatření, jež přišlo v roce 1944, kdy se 2. světová válka chýlila ke konci. Vzhledem k velkému přínosu Keňských Afričanů ve válečných operacích¹⁰¹, dostali poprvé od počátku koloniální nadvlády v Keni původní obyvatelé svého zástupce v Keňském zákonodárné radě (parlamentu). Nicméně tento představitel¹⁰² měl být zvolen nikoliv lidem, ale přímo samotným Guvernérem kolonie, s čímž samozřejmě nemohli Afričané souhlasit. Velkým přínosem v této záležitosti byl Rev. L. J. Beecher, jež zastupoval Africké zájmy v parlamentu od roku 1943. Tento muž nakonec vybojoval pro domorodé obyvatele roku 1947 další tři zástupce do v rámci koloniálního parlamentu, což se dalo nazvat pro Afričany velkým úspěchem. Pravděpodobně ještě důležitější efekt mělo pro Afričany povolení mezikmenových politických organizací, což vedlo k založení Kenya African Study Union, která byla zanedlouho přejmenována na Kenya African Union¹⁰³, přičemž mezi zakládající členy patřil např. Harry Thuku, či výše zmiňovaný E. W. Mathu. Prvním presidentem této organizace se stal J. S. Gichru.¹⁰⁴ Nicméně některými historiky je tato organizace od počátku považována jako pouhá zástěrka pro boj za nezávislost Keňanů.¹⁰⁵

7.2.2 Proměna hospodářství během války

Během druhé světové války se Keňská ekonomika rozšířila a diverzifikovala, což bylo dáno především zvýšenými požadavky válečného hospodářství po Japonských záborech v jihovýchodní Asii. Díky velkému rozvoji lehkého průmyslu během válečných let, se konečně pro Keňskou ekonomiku snížila závislost na několika málo zemědělských plodinách, což bylo dotud velkou slabinou. Ačkoliv nástup lehkého průmyslu přinesl značnou změnu pro Keňské hospodářství, hlavním tahounem nadále

¹⁰⁰ HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. *History of East Africa: Volume Two*. Oxford: Clarendon Press, 1965. Str. 386.

¹⁰¹ Keňští Afričané a Afričané obecně nebojovali jen na výše zmiňované frontě v Etiopii, ale i například na Cejlonu, v Barmě či v Indii.

¹⁰² Prvním zástupcem v Keňském parlamentu se stal Eliud Wambu Mathu. Vystudoval například známou Fort Hare v Jižní Africe, či Oxford ve Velké Británii. Byl známý svými řečnickými schopnostmi, které mu samozřejmě napomohli k dosazení do Keňského parlamentu.

¹⁰³ Dále jen KAU.

¹⁰⁴ GATHERU, R. *Kenya: from colonization to independence, 1888-1970*. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 56, 121-125. ISBN 07-864-2199-1.

¹⁰⁵ ATIENO ODHIAMBO, E a John LONSDALE. *Mau Mau: arms, authority*. Athens: Ohio University Press, 2003, xiv, 306 p. Eastern African studies (London, England). Str. 16. ISBN 08-214-1484-4.

zůstalo zemědělství.¹⁰⁶ Jak zemědělství, tak i průmysl procházel růstem i v raném období po válce. V případě zemědělství tento stav trval především do konce Korejské války. Průmysl byl z tohoto hlediska ještě úspěšnější, mezi lety 1948-1965 procházel každoročně 5% růstem.¹⁰⁷

¹⁰⁶BERMAN, Bruce. Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination. 1. publ. London: Currey u.a, 1990. Str. 58-59. ISBN 978-085-2550-694.

¹⁰⁷ TIGNOR, Robert L. Race, Nationality, and Industrialization in decolonizing Kenya, 1945-1963. The International Journal of African Historical Studies. 1993, No. 1, s. 31-64. Str. 42.

8. Poválečná léta, krizový stav - Mau Mau a dekolonizace

8.1 Události vedoucí k Mau Mau

Jedna z největších otázek vyvstávající mezi africkou politickou elitou bylo zachování KCA v podzemí a následně propojení KCA a nově vzniklé KAU. Již v roce 1945 bylo prakticky samovolně rozhodnuto. Většina členů KCA, jež zůstala operující v podzemí, se zároveň připojila k relativně nové KAU. Uvnitř KCA již v této době začíná praxe tzv. přísah, ve kterých členové slibovali zajistit pro Afričany „svobodu, půdu a všechny dobré věci po kterých pahnou“. Tyto smlouvy se v době největších bojů během povstání Mau Mau rozšířila až mezi 90% místních Kikujů a ostatních místních komunit podporujících povstání¹⁰⁸.

Další z velmi důležitých událostí následujících po válce, byl pro Afričany návrat jejich uznávaného vůdce J. Kenyatty z Velké Británie, který se zanedlouho přidal k protestům proti osadnické nadvládě a utlačování Afričanů¹⁰⁹.

Příčiny povstání Mau Mau jsou bezpochyby velmi rozsáhlé a v některých případech nejednoznačné, pokusím se zde několik z nich zmínit. Osadníci během 2. světové války získávají mnohem větší politický význam, což vedlo k jejich sebevědomějšímu vystupování a v některých případech i agresivnější rétorice vymezující se vůči neevropským obyvatelům Keni. Jejich vliv se snažil redukovat Guvernér Mitchell, nicméně neuspěl. Dalším z důsledků bylo taktéž nucené budování terasovitého zemědělství v rezervacích (velké pohoršení vzbuzovalo především nucení žen do stavby těchto teras, kdy na některých místech bylo až 70% práce provedeno Kikujskými ženami¹¹⁰), ačkoliv v Bílé vysočině se ještě stále nacházeli velké části území, které nebyly nikým obdělávány. Velkým krokem vedle z hlediska koloniální správy bylo především uznání tzv. koloniálního dokumentu č. 210, který v zásadě znamenal nadvládu bílých osadníků v potenciálně vzniknuvším East African Central Assembly (Ústřední sněm pro východní Afriku), který nahrazoval koloniální dokument č. 191, jež měl naopak zavést rovnoprávné zastoupení osadníků, Afričanů a Indů, než obě tyto minoritní skupiny tak zoufale toužily.¹¹¹ Další z faktorů, který rozdmýchal mezi Afričany vášně a pravděpodobně vedl ke konečnému vypuknutí tohoto

¹⁰⁸ BRANCH, Daniel. The Enemy Within: Loyalists and The War Against Mau Mau in Kenya. *The Journal of African History*. 2007, Vol. 48, no. 2, s. 291-315 Str. 291-292. ISSN 0021-8537.

¹⁰⁹ Výrazně omezená práva měli především v svobodě slova a shromažďování.

¹¹⁰ THROUP, David W. The Origins of Mau Mau. *African Affairs*. 1985, No. 336, s. 399-433. Str. 403.

¹¹¹ Tamtéž. Str. 423-424.

protikoloniálního válečného konfliktu, bylo uznání tzv. Kenya plan, ve kterém se osadníci razantně ohradili proti Africkému zastoupení v Keňském zákonodárném orgánu. To byla poslední kapka, která dokonala vypuknutí této rebelie s nacionalistickými rysy, jež byla vedena především členy největšího kmene.

8.2 Povstání Mau Mau

Jako první přišli na mušku členům povstání Mau Mau, tzv. bojovníků za svobodu, Afričané spolupracující s koloniální správou, především tzv. náčelníci. V době vyhlášení krizového stavu¹¹² v říjnu roku 1952 již minimálně 50 z nich zaplatilo za tuto „zradu“ životem.¹¹³ Ihned po vyhlášení krizového stavu byl koloniální správou zatknut J. Kenyatta společně s dalšími vedoucími osobnostmi KAU (celkově 87 osob, dle některých zdrojů dokonce 180¹¹⁴), přičemž byli vládou označeni i jako lídři povstání.¹¹⁵ Oproti prvotním očekáváním povstání neskončilo po počáteční mánii, ale naopak se po chvilkové „phoney war“ fázi bez většího dění přesunulo do stádia guerillové války. Proti tomuto způsobu odporu musela místní správa a Britové vyvinout maximální úsilí a přesto dokázala potlačit povstání vojensky až v roce 1956. Proti povstání bylo nasazeno plných šest peších divizí King's African Rifles, pět britských praporů, to vše za podpory britského letectva. Mimoto se ještě ztrojnásobil počet policejních jednotek a zformovala se Kikuyu Guard, jež čítala okolo 20, 000 mužů.

Jak je zmíněno výše, vojenská porážka povstání se obvykle datuje do roku 1956 a bývá spojována hlavně s dopadením vůdce povstání Dedana Kimathiho – jež byl následně roku 1957 popraven. Nicméně krizový stav zůstával vyhlášen až do roku 1960.¹¹⁶ Zajímavým faktem je, že někteří „bojovníci za svobodu“, jak se členové Mau

¹¹² Jedním z faktorů, kvůli kterým povstání vypuklo a nabralo otáčky v roce 1952 je bezpochyby chvilková absence Guvernéra pro kolonie. Sir P. Mitchell, jež odstoupil ze především zdravotních důvodů v červnu tohoto roku. Přičemž jeho nástupce Sir E. Baring se dostává k moci až v září, kdy je situace v zemi kritická. (Zdroj a další informace o Guvernéru Mitchellovi viz.: FROST, Richard A. Sir Philip Mitchell, Governor of Kenya. African Affairs. 1979, No. 313, s. 535-553.)

¹¹³ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 131-139. ISBN 07-864-2199-1.

¹¹⁴ LONSDALE, John. Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya. The Journal of African History. 1990, No. 3, s. 393-421. Str. 394.

¹¹⁵ ATIENO ODHIAMBO, E a John LONSDALE. *Mau Mau: arms, authority*. Athens: Ohio University Press, 2003, xiv, 306 p. Eastern African studies (London, England). ISBN 08-214-1484-4. Str. 19.

¹¹⁶ LONSDALE, John. Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya. The Journal of African History. 1990, No. 3, s. 393-421. Str. 394.

Mau často nazývali, zůstávali skryti v lesech připraveni k boji, pokud by bylo opět potřeba, až do vyhlášení samostatnosti roku 1963.¹¹⁷

8.3 Cesta k samostatnosti, dekolonizace

Velmi diskutovanou otázkou bývá, do jaké míry mělo povstání vliv na ukončení nadvlády bílé menšiny. Bezpochyby je zde několik aspektů, kterými toto povstání urychlilo cestu Keni od koloniální nadvlády k samostatnosti. Především ukázalo Afričanům, že mohou proti nadvládě menšiny bojovat, taktéž zranitelnost osadníků, možnost oslabit jejich pozice a to nejen cestou násilí. Dále také vedlo k uznání místní vlády ohledně potřeby reform, ať už správního¹¹⁸, či ekonomického¹¹⁹ rázu, které se v 50. letech začínají objevovat. Po roce 1955 se také ozývají hlasy na zbavení keňské vysočiny rasistického nádechu, či dosazení větší počtu Afričanů do správních a řídicích pozic. Co je pro Keňskou dekolonizaci a osamostatnění specifické, je fakt, že hnutí Mau Mau nikdy nepřešlo do jakési polické osvobozené formy, tudíž zde po něm zůstává vakuum, které zaplňují politické organizace jako například Kenya Africa National Union (Národní unie keňských Afričanů)¹²⁰, či Kenya African Democratic Union (Demokratická unie keňských Afričanů)¹²¹.¹²²

Nicméně první a jeden z největších kroků, jenž ukázal první ústupky ze strany Britů, bylo zavedení ústavy v roce 1954, která měla být odpovědí na požadavky Afričanů a povstalců z Mau Mau. Samotná ústava stále velmi omezující vůči menšinám v Keni, ať už Afričanům, či Asiatům, nicméně jejím hlavním významem bylo, že zde vůbec je nějaký manévrovací prostor pro menšiny v Keni, ve kterém mohou operovat a také, že se zde poprvé objevuje opravdový ústupek ze strany kolonialistů. V následujících 9 letech do vyhlášení samostatnosti se v Keni vystřídalo ještě dalších 5 ústav, přičemž stejné číslo platí také pro počet Guvernérů, jež za tyto léta byli ve vedení správy této pomalu končící kolonie.

¹¹⁷ GATHERU, R. *Kenya: from colonization to independence, 1888-1970*. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 145. ISBN 07-864-2199-1.

¹¹⁸ Uznání principu úměrného platu za odvedenou práci, „equal pay for equal work“, viz. OGOT, B. A. a W. R. OCHIENG'. *Decolonization & Independence in Kenya: 1940 - 93*. 1. publ. London: Currey [u.a.], 1995. ISBN 978-085255-706-8. Str. 49

¹¹⁹ Například plán Rogera Swynertona z keňského oddělení pro zemědělství, viz.: OGOT, B. A. a W. R. OCHIENG'. *Decolonization & Independence in Kenya: 1940 - 93*. 1. publ. London: Currey [u.a.], 1995. ISBN 978-085255-706-8. Str. 48-49.

¹²⁰ Dále jen KANU.

¹²¹ Dále jen KADU.

¹²² OGOT, B. A. a W. R. OCHIENG'. *Decolonization & Independence in Kenya: 1940 - 93*. 1. publ. London: Currey [u.a.], 1995. ISBN 978-085255-706-8. Str. 50-51.

Velká změna v nekonečných jednáních, která neměla povětšinu času v letech 1956-1960 velký dopad, přišla s nástupem Iaina MacLeoda na post ministra pro kolonie, který předsedal při dekolonizaci nejen Keni, ale i např. Nigérie, Sierry Leone, či Kuvajtu. MacLeod přiznal nevyhnutelnost Keňského osamostatnění a nutnost všeobecného volebního práva, s těmito názory samozřejmě většina evropských osadníků nesouhlasila, nicméně to již nemělo velký vliv. Také byl za jeho působení ukončen v lednu 1960 krizový stav.

V únoru roku 1961 se konali v Keni první volby, v nichž se utkali především dvě strany, KANU a KADU. Vítězně z nich vyšla KANU, jejíž politika se snažila o silnou centrální vládu, oproti opoziční KADU, která preferovala spíše slabé centrum a silné regionální síly. Nicméně i přes vítězství KANU odmítla vládnout, dokud nebude propuštěn většinou uznávaný Keňský lídr, J. Kenyatta. To bylo jen otázkou času, přičemž v roce 1962 Kenyatta byl s konečnou platností propuštěn a připojil se ke KANU.¹²³ Jeho propuštění bylo jedním z faktorů, díky kterým se mohla posunout dále vyjednávání mezi Keňskou africkou politickou elitou a britskou koloniální správou. Tyto jednání vedla v dubnu 1963 k prvnímu publikování ústavy, která měla být základem nového státu a v především k volbám v květnu tohoto roku. Smutným úkazem je, že tyto první „státotvorné“ volby byly provázeny násilím a teroristickými činy a to především mezi dvěma dominantními stranami KADU a KANU. V konečném výsledku, podle očekávání, zvítězila KANU a 12. prosince roku 1963 skončila šedesátiletá koloniální nadvláda nad Keňou, pro tuto zanikající kolonii začala nová éra, jakožto samostatného suverénního státu. J. Kenyatta se po vítězství KANU ve volbách stal předsedou vlády a následně roku 1964 při uznání Keni republikou také prvním Keňským prezidentem.¹²⁴

¹²³ GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. Str. 168-170. ISBN 07-864-2199-1.

¹²⁴ OCHIENG'. *Decolonization & Independence in Kenya: 1940 - 93*. 1. publ. London: Currey [u.a.], 1995. ISBN 978-085255-706-8. Str. 74-77.

9. Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala britskou koloniální nadvládou na území současné Keni a pokusila se vyložit důsledky zmiňované nadvlády na společnost, správu a vládu nad tímto územím v období kolonialismu.

Kolonialismus na území současné Keni bezpochyby vedl k mnoha rozličným událostem a dopadům. Koloniální nadvláda měla zcela jistě pozitivní i negativní důsledky a je velmi složité rozhodnout, jaký z těchto faktorů převládá. Mezi pozitivní samozřejmě patří například vybudování infrastruktury na „zaostalém“ území, snaha o budování civilizace (vzdělání, náboženství) a zvyšování životní úrovně místních obyvatel. Za přínos by se také dalo označit propojení se zbytkem světa, proces globalizace, či vybudování velmi kvalitního zemědělského zázemí. Zároveň zde byl vybudován obchod a to nejen uvnitř kolonie, obchodní vztahy byly vybudovány i v mezinárodních měřítkách, což bezpochyby Keni po osamostatnění pomohlo.

Mezi negativní dopady patří časté utlačování obyvatel, v tomto konkrétním případě šlo především o zcizování půdy související s neustálým nuceným přesunem obyvatel na jiná území, vznik tzv. rezervací a pasových zákonů. Původní obyvatelé také byli často znevýhodňováni místní správou z ekonomického hlediska, rolnické zemědělství budované místními obyvateli bylo přes značnou výnosnost potlačováno, taktéž byl velice redukován tzv. squatter farming a preferováno bylo především zemědělství provozované evropskými osadníky, přičemž někteří původní obyvatelé byli nuceni pracovat pod jejich vedením ve velmi nepříjemných podmínkách. Velká část těchto opatření vznikala na popud přicestovalých evropských osadníků, kteří se většinou místního obyvatelstva obávali, a v žádném případě nechtěli dopustit jejich zrovnoprávnění. V konečném důsledku tato častá diskriminace vedla k zformování odporu z řad místního obyvatelstva (odporu paradoxně pomohlo vzdělání poskytované koloniální vládou) a následným protestům.

První formování odporu a vznik prvních politických proti-koloniálních organizací reprezentujících keňské Afričany se datuje do 20. let, přičemž zde se také objevují první velké osobnosti keňského boje za osamostatnění, ať už je to Harry Thuku, či pozdější první prezident Jomo Kenyatta. Po prvních větších protestech a zatknutí H. Thuku sice odpor významně oslabuje, nicméně jeho intenzita se opět zvětšuje po vstupu Kenyatty na keňskou politickou scénu. Během a po druhé světové válce přichází pro velkou část

afrických obyvatel Keni rozčarování z nastalých podmínek, jež jsou přes nasazování afrických vojsk ve válce nadále utlačování, přičemž některá opatření se ještě stupňují. Toto rozčarování vyvrcholilo velmi brutálním konfliktem mezi z velké části Kikujskou odbojovou organizací Mau Mau a místní vládou podporovanou Korunou i částí domorodých obyvatel Keni spolupracujících s Brity. Samotný konflikt byl velmi krvavý a naprosto bezprecedentní. Největšími specifiky byla povstalci vedená guerillová válka, velká brutalita a útoky proti Afričanům spolupracujícím s koloniální vládou, či bílým osadníkům. V důsledku vypuknutí této rebelie byl v Keni na 8 let vyhlášen krizový stav, ukončený až v roce 1960 Iainem MacLeodem, osobou velmi důležitou pro pozdější dekolonizaci Keni. V letech těsně následujících po tomto povstání, byl tento konflikt chápán, v rámci koloniálního myšlení, jako iracionální a „divošské“ vyjádření kmenového kultu. V současné době je tento pohled samozřejmě racionalizován a zbavován koloniální a post-koloniální logiky, což vede k většímu pochopení této rebelie jakožto vyjádření velmi dlouhodobého procesu nespokojenosti a utlačování místních obyvatel, přesto je tento konflikt dodnes velmi kontroverzní a některé jeho aspekty nejsou do současné doby kompletně rozluštěny. Oproti tomu je nepopíratelným faktem, že tento konflikt ovlivnil následné události, které vedli k osamostatnění a dekolonizaci Keni.

Velkou roli v dekolonizaci hrál také výše zmiňovaný ministr pro kolonie I. MacLeod, či několikrát zmiňovaný J. Kenyatta. Velký stín na osamostatnění a dekolonizaci Keni vrhá skutečnost, že hned při prvních volbách po proměně na suverénní stát zasáhla tuto nově „svobodnou“ zemi vlna násilí a to především mezi stoupenci dvou největších politických organizací, přičemž tento fenomén je bohužel v Keni sledovatelný dodnes.

Práce na této bakalářské práci mě velmi bavila a rovněž byla velkým přínosem. Dle mého názoru by se zde našlo ještě mnoho dalšího prostoru na rozšíření studovaného materiálu, jež by mohl být sepsán například v diplomové práci na toto téma. Větší prostor by si zasloužilo především bádání ohledně povstání Mau Mau, jeho příčiny a důsledky, které jsou bezpochyby velmi dalekosáhlé.

10. Seznam použité literatury

10.1 Prameny

AUTOR NEZNÁMÝ. E. S., Church Missionary Society, Church Missionary House. The Missionary Career of Dr. Krapf, Missionary of the Church Missionary. Church Missionary House, 1882.

KRAPF, Johann Ludwig, Abu-Rumi, Johann Martin Flad, British and Foreign Bible Society, Orgawi. The New Testament of Our Lord and Saviour Jesus Christ, in Amharic. British and Foreign Bible Society, 1886.

LUGARD, F. D. The Dual Mandate in British Tropical Africa. Edinburgh and London: W. Blackwood and Sons, 1922.

ORMSBY-GORE, William. Report of the East Africa Commission. London: Government Printer, 1925.

10.2 Sekundární literatura

ANDERSON, David M. a David THROUP. The Agrarian Economy of Central Province, Kenya, 1918 to 1939.

ATIENO ODHIAMBO, E. a John LONSDALE. Mau Mau: arms, authority. Athens: Ohio University Press, 2003, xiv, 306 p. Eastern African studies (London, England). ISBN 08-214-1484-4.

BERMAN, Bruce. Control and crisis in colonial Kenya: the dialectic of domination. 1. publ. London: Currey u.a, 1990. ISBN 978-085-2550-694.

BRANCH, Ed. Daniel. Our turn to eat: politics in Kenya since 1950. Münster: Lit, 2006. ISBN 978-382-5898-052.

BROWN, Ian. The Economies of Africa and Asia in the inter-war depression. New York: Routledge, 1989. ISBN 0-415-00377-6.

FITZPATRICK Mary, Tom Parkinson. East Africa. 7th ed. Footscray (Victoria): Lonely Planet, 2006. ISBN 978-174-1042-863.

GATHERU, R. Kenya: from colonization to independence, 1888-1970. Jefferson: McFarland, 2005, 236 s. ISBN 07-864-2199-1.

HARLOW, Vincent a E. M. CHILVER. History of East Africa: Volume Two. Oxford: Clarendon Press, 1965.

HARMON, Daniel E. Central and East Africa: 1880 to the present : from colonialism to civil war. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2002, 144 p. ISBN 07-910-5743-7.

KANOGO, Tabitha M. Squatters and the roots of Mau Mau, 1905-63. Athens: Ohio University Press, 1987, xviii, 206 p. Eastern African studies (London, England). ISBN 08-214-0874-7.

MURUNGA, Godwin R a Shadrack Wanjala NASONG'O. Kenya: the struggle for democracy. New York: Zed Books, 2007, xxi, 344 p. ISBN 978-184-2778-579.

OGOT, B. A. a W. R. OCHIENG'. Decolonization & Independence in Kenya: 1940 - 93. 1. publ. London: Currey [u.a.], 1995. ISBN 978-085255-706-8.

REID, Richard J. A history of modern Africa: 1800 to the present. 2nd ed. Malden, MA: Wiley-Blackwell. ISBN 04-706-5898-3.

SAYER, Geoff. Kenya: Promised Land?. Oxfam GB, 2005.

SHOUP, John A. Ethnic groups of Africa and the Middle East: an encyclopedia. 7th ed. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2011, xxv, 377 p. Ethnic groups of the world. ISBN 15-988-4363-X.

SOBANIA, N. Culture and customs of Kenya. Westport, CT: Greenwood Press, 2003, xx, 233 p. ISBN 03-133-1486-1.

10.3 Ostatní

ANDERSON, David a David THROUP. Africans and Agricultural Production in Colonial Kenya: The Myth of the War as a Watershed. *The Journal of African History*. 1985, No. 4, s. 327-345. Str. 332-333.

BRANCH, Daniel. The Enemy Within: Loyalists and The War Against Mau Mau in Kenya. *The Journal of African History*. 2007, Vol. 48, no. 2, s. 291-315 Str. 291-292.. ISSN 0021-8537.

FROST, Richard A. Sir Philip Mitchell, Governor of Kenya. *African Affairs*. 1979, No. 313, s. 535-553.

LONSDALE, John. Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya. *The Journal of African History*. 1990, No. 3, s. 393-421.

OVERTON, John. The Origins of the Kikuyu Land Problem: Land Alienation and Land Use in Kiambu, Kenya: 1895-1920. *African Studies Association*. 1988, No. 2, s. 109-126.

THROUP, David W. The Origins of Mau Mau. *African Affairs*. 1985, No. 336, s. 399-433. Str. 403.

TIGNOR, Robert L. Race, Nationality, and Industrialization in decolonizing Kenya, 1945-1963. *The International Journal of African Historical Studies*. 1993, No. 1, s. 31-64.

WAMAGATTA, Evanson N. African Collaborators and Their Quest for Power in Colonial Kenya: Senior Chief Waruhiu wa Kung'u's Rise from Obscurity to Prominence: 1890-1922. *The International Journal of African Historical Studies*. 2008, No. 2, s. 295-314

WOLFF, Richard D. Economic Aspects of British Colonialism in Kenya, 1895 to 1930. *The Journal of Economic History: The Tasks of Economic History*. 1970, Vol. 30, No. 1, s. 273-277.

Resumé

This bachelor's thesis examined British colonial rule in Kenya, tried to explain consequences and impacts of this rule, focusing on impacts in terms of society, culture, administrative and governing.

Colonialism in Kenya caused many events and had without a doubt many impacts. British colonial rule led to many positive, but also negative impacts and it's not easy to decide, which of these factors is greater. If we take a look on a positive side, there is definitely building of infrastructure in this underdeveloped territory, raising civilization in terms of education and religion, or for example raising of living standards of local inhabitants. Helpful was also connecting of this territory with the rest of the world (globalization), or constant attempts to build successful and competitive agriculture. One of the most important aspects of colonial rule over Kenya was establishing of domestic and international trade, which became very helpful even after independence.

Most of the negative impacts are connected with discrimination and disadvantaging of local inhabitants. There was alienation of land, which is clearly related with forced emigration of inhabitants into reservations, or imposing of pass laws. Natives were often under economic discrimination from local administration. This economic disadvantages consisted mainly of suppressing local peasant farming, or reducing of squatter farming, on the contrary agriculture of white settlers was preferred and they benefited from colonial administration. Some of natives were forced to work for colonists in terrible conditions, while their wages were extremely low. Most of these policies were carried out because of great influence, which white settlers possessed. They feared Africans, which could gain political power and fight for equalization and democracy. This unending discrimination led to forming of African opposition and consequential protests. In the end, all of this led in Mau Mau rebellion after World War II and consequently in the decolonization and independence of Kenya.